

T.C.
BAŞBAKANLIK
SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMA
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği

Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi

Hazırlayan
Muhammed Seyid PEHLİVAN

Tez Danışmanı
Dr. Selim COŞKUN

Ankara
Mayıs 2009

Baskı Tarihi: 31 Ağustos 2010

İçindekiler

Kısaltmalar	8
Tablolar.....	9
Grafikler.....	12
Özet	15
Abstract.....	17
Giriş.....	19

Birinci Bölüm

Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımında Devletin Rolü	23
---	----

1.1. GELİR DAĞILIMI TANIMLARI	23
1.1.1. Bölgesel Gelir Dağılımı	23
1.1.2. Sektörel Gelir Dağılımı.....	24
1.1.3. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	24
1.1.4. Kişisel Gelir Dağılımı	25
1.2. BİRİNCİL VE İKİNCİL GELİR DAĞILIMI KAVRAMLARI	25
1.2.1. Birincil Gelir Dağılımını Belirleyen Faktörler	26
1.2.1.1. Yapısal Faktörler	26
1.2.1.1.1. Üretim Faktörlerinin Dağılımı	26
1.2.1.1.1.1. Emegın Dağılımı	26
1.2.1.1.1.2. Servetin dağılımı	27
1.2.1.1.1.3. Faktör Fiyatları	27
1.2.1.1.2. Enflasyon ve İktisadi Krizler	28
1.2.1.2. Globalleşme.....	28
1.2.1.3. Sosyal Norm ve Düzenlemeler	29
1.2.2. Devletin Birincil Gelir Dağılımına Müdahale Araçları.....	30
1.2.2.1. Servet Dağılımının Değıştirilmesi	30
1.2.2.2. Eğitim İmkanlarının Değıştirilmesi.....	31
1.2.2.3. Faktör Fiyatlarının Değıştirilmesi.....	31
1.2.3. Maliye Politikası Araçlarıyla İkincil Gelir Dağılımı.....	32
1.2.3.1. Vergi Politikası	32

1.2.3.2. Devletin Borçlanması.....	34
1.2.3.3. Kamu Harcamaları Politikası.....	35
1.2.3.3.1. Reel Harcamalar.....	35
1.2.3.3.2. Transfer Harcamaları.....	36
1.2.3.3.2.1. Devlet Borçları Faizleri.....	36
1.2.3.3.2.2. Sübvansiyonlar.....	37
1.2.3.3.2.3. Sosyal Transferler.....	38

İkinci Bölüm

Tük'in Kullandığı Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçütleri, Türkiye'de Gelir Eşitsizliği İle Uluslararası Karşılaştırmalar.....	41
--	----

2.1. TÜİK'İN KULLANDIĞI GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜTLERİ.....	41
2.1.1. Gini Katsayısı.....	41
2.1.2. Lorenz Eğrisi.....	42
2.1.3. Yüzde Paylar Analizi Göstergesi.....	43
2.2. TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜMLERİ.....	44
2.2.1. Yıllara Göre Türkiye'de Gini Katsayıları.....	44
2.2.2. Yıllara Göre Türkiye'de Yüzde Paylar Analizi.....	45
2.3. ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR.....	47

Üçüncü Bölüm

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun Gelir Dağılımına Etkisi.....	51
---	----

3.1. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK FONU.....	51
3.1.1. SYDTF'nin Gelirleri.....	52
3.1.2. SYDTF'nin Harcamaları.....	53
3.2. SYDTF'NİN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ.....	54
3.2.1. SYDTF'nin Gini Katsayısına Etkisi.....	54

3.2.1.1. Birinci Varsayım Setine Göre SYDTF'nin	
Gini katsayısına Etkisi	55
3.2.1.1.1. Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde	
SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısı	56
3.2.1.1.2. SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az	
Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Yıllık Geliri	
6000 TL'den Fazla Olan Hanehalklarının Gelirlerine İlave	
Edildiği Durumda Gini Katsayısı	57
3.2.1.1.3. SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan	
Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Toplumda En Fazla Gelir	
Elde Eden %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave	
Edildiği Durumda Gini Katsayısı	58
3.2.1.1.4. SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak	
Bulunup 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında	
Gini Katsayısı	60
3.2.1.1.5. Yıllık Geliri 6000 TL'den Çok Olanların Gelirlerinden	
Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL ve	
20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı	62
3.2.1.1.6. Yıllık Gelirden En Fazla Pay Alan %20'lik Grupta	
Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF	
Transferinin 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması	
Durumlarında Gini Katsayısı	64
3.2.1.2. İkinci Varsayım Setine Göre	
SYDTF'nin Gini Katsayısına Etkisi	66
3.2.1.2.1. Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde	
SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısı	67
3.2.1.2.2. SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan	
Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden	
Çıkarılıp Diğer Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği	
Durumda Gini Katsayısı	68

3.2.1.2.3. SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Toplumda En Fazla Gelir Elde Eden Yüzde Onluk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı	69
3.2.1.2.4. SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı	71
3.2.1.2.5. Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL ve 2 0 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı.....	73
3.2.1.2.6. Yıllık Gelirden En Fazla Pay Alan %10'luk Grupta Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı	75
3.2.2. SYDTF'nin Yüzde Paylar Göstergesine(P80/P20) Etkisi	77
3.2.2.1. Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Yüzde Paylar Göstergesi.....	78
3.2.2.2. SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Yüzde Dilimlerdeki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesi.....	79
3.2.2.3. SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp 5. Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesi.....	81
3.2.2.4. SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi.....	82

3.2.2.5. 1. Grup Dışındaki Yüzde Yirmilik Grupların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi.....	83
3.2.2.6. 5. Grubun Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi	85
3.3. DEĞERLENDİRME	86
Sonuç	88
Kaynakça.....	91

Kısaltmalar

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

HBA: Hanehalkı Bütçe Anketi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

SYDGM: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

SYDTF: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

SYDV: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Bk.: Bakınız

md.: Madde

s.: Sayfa

vb.: ve benzeri

Tablolar

Tablo 2.1. Türkiye’de 1963-2005 Yılları Arasında Hesaplanan Gini Katsayıları	45
Tablo 2.2. Türkiye’de 1963-2005 Yılları Arasında Yüzde 20’lik Grupların Gelirden Aldığı Paylar.....	46
Tablo 2.3. Türkiye’de 1963-2005 Yılları Arasında Gerçekleşen Yüzde Payları Göstergesi	46
Tablo 2.4. OECD Ülkeleri Gini Katsayıları	48
Tablo 2.5. Ülkeler arası Gini Katsayı Sıralaması	48
Tablo 2.6. Ülkeler arası P80/P20 Sıralaması	49
Tablo 3.1. 2003-2008 Yılları Arasında SYDTF Gelirleri	52
Tablo 3.2. 2003-2008 Yılları Arasında SYDTF Giderleri.....	54
Tablo 3.3. 2004-2005 Yılları İçin Kullanılabilir Hanehalkı Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısı	56
Tablo 3.4. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL’den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Yıllık Geliri 6000 TL’den Fazla Olan Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı	57
Tablo 3.5. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL’den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Millî Gelirden En Fazla Pay Alan %20’lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı	59
Tablo 3.6. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı.....	60
Tablo 3.7. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı.....	61
Tablo 3.8. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Geliri 6000 TL’den Fazla Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı	62

Tablo 3.9. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı	63
Tablo 3.10. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanhalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı...	64
Tablo 3.11. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanhalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı.....	66
Tablo 3.12. 2004-2005 Yılları İçin Kullanılabilir Hanhalkı Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısı	67
Tablo 3.13. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanhalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Hanhalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı	68
Tablo 3.14. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanhalklarının Gelirinden Çıkarılıp Toplumda En Fazla Gelir Elde Eden Yüzde Onluk Gruptaki Hanhalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı.....	70
Tablo 3.15. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı.....	71
Tablo 3.16. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı.....	72
Tablo 3.17. 2004-2005 Yılları İçin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanhalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı	73
Tablo 3.18. 2004-2005 Yılları İçin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanhalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL	

Artırılması Durumunda Gini Katsayısı	74
Tablo 3.19. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %10'luk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı	75
Tablo 3.20. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %10'luk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı	77
Tablo 3.21. 2002-2005 Yılları Arasında Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Yüzde Paylar Göstergesi	78
Tablo 3.22. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Yüzde Dilimlerdeki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesi.....	80
Tablo 3.23. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp 5. Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesi	81
Tablo 3.24. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi.....	82
Tablo 3.25. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grup Dışındaki Yüzde Yirmilik Grupların Gelirlerinden Finanse Edilerek 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi	84
Tablo 3.26. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 5.Grubun Gelirlerinden Finanse Edilerek 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi	85

Grafikler

Grafik 2.1. Lorenz Eğrisi	43
Grafik 2.2. 1963-2005 Yılları Arasında Gini Katsayısının Seyri.....	45
Grafik 3.1. 2004-2005 Yılları İçin Kullanılabilir Hanehalkı Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısının Seyri	56
Grafik 3.2. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olan Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısının Seyri	58
Grafik 3.3. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Milli Gelirden En Fazla Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısının Seyri	59
Grafik 3.4. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	60
Grafik 3.5. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri	61
Grafik 3.6. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	63
Grafik 3.7. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	64

Grafik 3.8. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	65
Grafik 3.9. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	66
Grafik 3.10. 2004-2005 Yılları İçin Kullanılabilir Hanehalkı Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısının Seyri	68
Grafik 3.11. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısının Seyri.....	69
Grafik 3.12. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Toplumda En Fazla Gelir Elde Eden Yüzde Onluk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısının Seyri	70
Grafik 3.13. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	71
Grafik 3.14. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	72
Grafik 3.15. 2004-2005 Yılları İçin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	74

Grafik 3.16. 2004-2005 Yılları İçin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	75
Grafik 3.17. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %10'luk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	76
Grafik 3.18. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %10'luk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri.....	77
Grafik 3.19. 2002-2005 Yılları Arasında Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri	79
Grafik 3.20. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Yüzde Dilimlerdeki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri	80
Grafik 3.21. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp 5. Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri.....	82
Grafik 3.22. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri.....	83
Grafik 3.23. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grup Dışındaki Yüzde Yirmilik Grupların Gelirlerinden Finanse Edilerek 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri.....	84
Grafik 3.24. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 5.Grubun Gelirlerinden Finanse Edilerek 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri	86

ÖZET

Bu çalışmada, devletin gelir dağılımı eşitsizliğine müdahale ederken kullandığı araçlar genel bir bakış açısıyla ele alınmış, gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçümünde kullanılan bazı ölçütler açıklanmış, ayrıca Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan yapılan transferlerin gelir dağılımı eşitsizliğine etkisi incelenmiştir.

Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde genel olarak gelir dağılımı eşitsizliğinin kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Birincil ve ikincil gelir dağılımı kavramları ve bunlara devletin müdahale araçları bu bölüm başlığı altında yer almıştır.

İkinci bölümde Türkiye İstatistik Kurumu'nun hesapladığı gelir dağılımı eşitsizliği ölçütleri kısaca açıklanmış, bu ölçütler bazında Türkiye'de gerçekleşen gelir eşitsizliği değerleri diğer ülkeler ile karşılaştırılmıştır.

Üçüncü bölüm ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan yapılan transferlerin gelir dağılımı eşitsizliğini bazı varsayımlar altında nasıl etkilediğine ilişkin Hanehalkı bütçe Anketi ham verileri kullanılarak yapılan hesaplamaların sonuçlarını içermektedir.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmış ve yapılan analizler doğrultusunda bazı öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT

In this study, policy tools which are used by state in order to intervene in inequality in distribution of income are discussed from a general point of view. Also some methods of measuring inequality in distribution of income are explained. Additionally, effect of Social Assistance and Solidarity Fund to the inequality in distribution of income in Turkey is examined.

In this context, conceptual framework of inequality in distribution of income is studied in the first section together with the concepts “primary” and “secondary” distribution of income and state’s tools to intervene them.

In the second section, methods used by Turkish Statistical Institute to measure inequality in distribution of income are explained briefly and Turkey’s position is compared with other countries.

Third section comprises the results of calculations, made by using Household Budget Survey data, which try to detect how social transfers financed by Social Assistance and Solidarity Fund affect inequality in distribution of income in Turkey, under some assumptions.

Finally in the conclusion section, a general evaluation of the study is made and some suggestions are developed, which are prepared in line with the analysis made in previous sections of the study.

GİRİŞ

İktisat biliminin önemli konuları arasında yer alan gelir dağılımı, son yıllarda oldukça ilgi duyulan bir konu haline gelmiştir. Günümüzde köyden kente göçlerin artmasıyla bölgeler arası farkların görülmesi ve kişi başına düşen milli gelirin sürekli artmasına rağmen bu büyümeden yeterli oranda faydalanamadığını düşünen düşük gelir gruplarının gelir dağılımındaki eşitsizliğin önemli ölçüde arttığını hissetmesi, bu konuya ilişkin yapılan tartışmaların artmasına yol açmıştır.

Gelir dağılımı kavramı, sosyal adalet ve eşitlik kavramlarıyla yakından ilgili olup, gelir dağılımındaki eşitsizlikler genel ekonomik eşitsizliklerin önemli göstergelerinden biri olduğu için gelir dağılımı ile ilgili bilgiler sistemlerin sosyal adalet ve eşitlik kriterlerine göre değerlendirilmesini sağlar. Gelirin ne şekilde dağıldığının bilinmesi sosyal ve ekonomik kararlar alınırken sermaye birikimi ve sosyal yapının iyileştirilmesi gibi konular açısından önem arz etmektedir.¹

Kişisel gelir dağılımı kavramı neoklasik teoriye dayanan refah iktisadının doğması ve gelir vergisinin uygulanıp yaygınlaşmaya başlaması ile ortaya çıkmıştır.² Kişisel gelir dağılımı fertler arasındaki gelir eşitsizliklerinin göstergesi olarak ekonomik eşitsizliklerle ilgili tahlil ve tartışmalarda hayati bir yer kaplar. Bu amaçla farklı şekillerde kullanılması mümkündür. Kişisel gelir dağılımı gelir eşitsizliklerinin yorumlanmasında ve dolayısıyla vergi ve sosyal güvenlik gibi alanların mevzuatının şekillenmesinde etkili olur. Kişisel gelir dağılımı aynı ülkede gelir eşitsizliklerinin yıldan yıla seyrini tespit etmek için de kullanılabilir; böylece ekonomik gelişme ve değişimin adalet yönünden değerlendirilmesine imkân verir.³

1 TÜİK (2008), *Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6*, TÜİK, Ankara, s.54-55

2 Boratav Korkut, *Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı: Kavramlar ve Metot Meseleleri*, AÜSBF Yayınları, Ankara: 1965, s.19

3 Boratav Korkut, a.g.e., s.21

Kişisel gelir dağılımı büyük eşitsizliklere konu olmadığı oranda tüketici birimler arasında ekonomik ve dolayısıyla politik güç dengesi kurarak sosyal barışı ve fırsat eşitliğini sağlar. Ayrıca, toplumsal refahın artmasına da yol açar. Bunun sebebi yüksek gelirli gruplardan az gelir elde eden gruplara yapılan transferin marjinal maliyetinin düşük, transferi elde edenler için marjinal faydasının yüksek olmasıdır. Bunların yanında, gelir dağılımı eşitsizliği düşük olduğunda, harcama gelirin bir fonksiyonu olduğu için efektif talep artar ve efektif talep düzeyinin düşüklüğünden doğan ekonomik sıkıntılar giderilebilir.⁴

Gelir dağılımı bozukluğu ise verimliliği düşürür. Toplam maliyet içerisinde emek maliyetinin payı çok düşüğe emeğin verimliliğini çok yükseltmek için fazla çaba harcanmaz. İkincisi, emekçiler düşük ücret alıyorsa ve verimliliklerini arttırdıkları zaman ücretlerinde anlamlı bir yükselme olmuyorsa verimliliklerini artırmada pasif kalırlar. Yani gelir dağılımı bozukluğu verimliliğin düşük kalması yönünde çifte olumsuz etkiye sebep olur. Ayrıca düşük ücret ve düşük gelir insan kalitesini düşüren faktörlerdir. Bunlara ilaveten, bir bunalım döneminde önce yarı lüks ve lüks tüketim mallarına olan talebin azaldığı gözlemlenmektedir. Eğer gelir dağılımı bu mallara doyum derecesine varmış kişilerin lehine, doyum noktasından uzakta olan kişilerin aleyhine bozulursa piyasadaki potansiyeli kullanmak mümkün olmayacaktır. Yani sanayi mallarına talebin canlanması için gelir dağılımının düzelmesi şarttır. Gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını düzeltmek için büyüme hızını hep yüksek tutmaya çalışmak ve toplumsal amaçlı yatırımlara, altyapı yatırımları yolu tercih edilmektedir. Bu ülkelerde gelir dağılımını doğrudan düzeltecek politikalar yerine dolaylı yoldan düzeltir gibi gösteren yüksek büyüme hızına, sosyal amaçlı ve altyapı yatırımlarının artırılmasına yönelik politikalar uygulanmaktadır. Oysa bu şekilde dolaylı yollarla halkın kişisel refahını artırma yolunu seçmek yerine gelir dağılımını doğrudan düzeltmeye yönelik politikalar uygulanırsa daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilir. Böyle bir politikanın hedeflenen neticeyi tam olarak verebilmesi için uygun maliye ve

4 Türk İsmail, *Maliye Politikası*, Turhan Kit. Yayınları, Ankara: 2003, s.322-323

para politikaları ile takviye edilmesi gerekmektedir. Örneğin kamu emekçilerine yüksek ücret vermek gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacak bir uygulamadır. Ancak, eğer bunun finansmanı için para basılması, yüksek faizli borçlanma, KİT zamları gibi yollara başvurulursa emekçilerin milli gelirden aldıkları payda anlamlı bir değişme olmayabilir.⁵

Kamu maliyesinin ekonomideki rolü piyasa işleyişi sonucunda ortaya çıkan bozukluklara müdahale ederek, bunları düzelterek ekonominin düzenli çalışmasını sağlamaktır. Nasıl ki gelir dağılımı bozukluğu bir sosyal krize yol açıp sistemi tehdit etmeye başladığında oluşacak maliyet toplumsal maliyet olarak algılanıyorsa aynı şekilde söz konusu krizi önlemeye yönelik önlemlerin ortaya koyduğu yarar -sosyal ve ekonomik düzenin korunması veya sosyal denge- da toplumsal yarar olarak algılanmaktadır. Yarar sağlayan her hizmette olduğu gibi bir yanda yarar bir yanda ise bu yararı üretmede kullanılacak kaynakların maliyeti vardır. Daha düzgün bir gelir dağılımı elde etmek için bazı kişilerin maliyete katlanması (ilave vergi vermek gibi) gerektiğine göre aynı kişiler bu maliyet karşılığında belirli bir yarar elde etmelidir. Elde edilen yarar ise sistemin korunmasıdır. İşte devletin bir arabulucu gibi devreye girip sağladığı çözümün niteliği ve boyutu budur. Bölüşümün belirlenmesinde sosyal kurumlar ve sosyal bilinç düzeyi önemlidir. Belirli bir gelir dağılımı eşitsizliği, sosyal bilinç düzeyi yüksek olan bir toplumda sosyal bilinç düzeyi geri olan bir topluma göre daha fazla sorun oluşturmaya adaydır. Dolayısıyla sosyal bilinç düzeyi ile gelir dağılımını düzeltmek için gerekli kaynak miktarı arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur.⁶

Tüm bunlardan hareketle, genel olarak çalışmanın amacını kişisel gelir dağılımı eşitsizliğinin ve söz konusu eşitsizliğe devletin müdahale araçlarının kavramsal çerçevesini açıklayarak literatürde çoğunlukla yoksulluğa olan etkisi incelenen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan yapılan transferlerin gelir dağılımını ne ölçüde etkilediğinin ortaya çıkarılması oluşturmaktadır.

5 Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, *Para ve Maliye Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi*, İstanbul: 1989, s.17-18

6 A.g.e., s.20-21

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde genel olarak gelir dağılımı eşitsizliğinin kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Çeşitli gelir dağılımı tanımları, birincil ve ikincil gelir dağılımı kavramları, bunları etkileyen faktörler ve bunlara devletin müdahale araçları bu bölümde incelenmiştir.

İkinci bölümde Türkiye İstatistik Kurumu'nun hesapladığı gelir dağılımı eşitsizliği ölçütleri olan Gini katsayısı, Lorenz Eğrisi ve yüzde payları göstergesi (P80/P20) kısaca açıklanmış, bu ölçütler bazında Türkiye'de gerçekleşen gelir eşitsizliği değerleri diğer ülkeler ile karşılaştırılarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan yapılan transferlerin gelir dağılımı eşitsizliğini bazı varsayımlar altında ne ölçüde etkilediğine dair Hanehalkı Bütçe Anketi ham verileri kullanılarak yapılan hesaplamaların sonuçlarını içermektedir.

Nihayet sonuç bölümünde çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmış ve özellikle üçüncü bölümde sunulan hesaplama ve analizlerden elde edilen bulgular doğrultusunda bazı öneriler geliştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE GELİR DAĞILIMINDA DEVLETİN ROLÜ

1.1. GELİR DAĞILIMI TANIMLARI

Bir ülkede, belirli bir dönemde elde edilen milli gelirin bireyler, toplumsal gruplar, bölgeler veya üretim ögeleri arasında dağılımına gelir dağılımı denilmektedir. Tanımından da anlaşılacağı üzere başlıca dört gelir dağılımı türünden söz edilebilir. Bunlar bölgesel, sektörel, fonksiyonel ve kişisel gelir dağılımlarıdır.

1.1.1. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI

Milli gelirin bölgesel dağılımı, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan kişilerin milli gelirden hangi oranda pay aldıklarını gösterir. Bu gelir dağılımı ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasındaki farklılıkları tespit etmeye yarar. Genellikle, gelişmiş ülkelerde bölgeler arası gelir dağılımı dengesizlikleri az gelişmiş ülkelere kıyasla daha azdır. Bölgeler arasındaki eşitsizliği

anlamak için bölge içindeki kişi başına düşen gelir ile kişi başına düşen milli gelir arasındaki orana bakılır. Gelişmiş ülkelerin geri kalmış bölgelerinde yaşayan nüfusun çok az bir kısmı kişi başına düşen milli gelirin üçte ikisinden daha az gelir elde etmektedir. Örneğin Fransa ve Norveç'te bu oran %10, Türkiye'de %30 civarındadır.⁷

1.1.2. SEKTÖREL GELİR DAĞILIMI

Sektörel gelir dağılımı, çeşitli üretim sektörlerinin milli gelirden aldıkları payları gösterir. Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin milli gelirden aldıkları payları, bunların çeşitli dönemlerdeki seyirlerini, gelir dağılımındaki değişikliklerin hangi sektörlerin lehine ya da aleyhine geliştiğini ortaya koymak için incelenmesi gereken dağılım sektörel gelir dağılımıdır. Bu dağılım, sektör kavramı üretim araçlarının mülkiyeti anlamında algılandığında milli gelirin kamu ve özel sektör arasındaki dağılımını, dolayısıyla da ülkedeki iktisadi sistemin karakterini gösterir.⁸

1.1.3. FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI

Fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelirin üretimine katılan çeşitli üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı, yani milli gelirin emek faktörünün fiyatı olan ücret, sermaye faktörünün fiyatı olan faiz, doğal kaynaklar faktörünün fiyatı olan rant ve girişimcinin üretimden hissesine düşen pay olan kâr arasındaki dağılımını ifade eden bir kavramdır. Üretim faktörlerinin dörde ayrılmasına dayanan bu sınıflandırma yerine, sadece emeğiyle para kazanan ücretliler ile sahip oldukları üretim faktörleri aracılığıyla mülk geliri elde edenlerin paylarını (kâr, faiz ve rant) ele alan ikili bir sınıflandırma da kullanılabilir.

Fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelirin sosyal sınıflar arasında nasıl payla-

7 Türk İsmail, *Maliye Politikası*, Turhan Kit. Yayınları, Ankara: 2003, s.314

8 Türk İsmail, a.g.e, s. 314.

şıldığını göstermek için en uygun gelir dağılımı kavramı olmasına rağmen, sosyal tabakalaşmanın fonksiyonel dağılımın dörtlü sınıflandırması kapsamına indirgenemeyecek kadar karmaşık olması nedeniyle, çeşitli sosyal tabakaların milli gelirden aldıkları paylar konusunda ancak kaba hatlarıyla fikir verebilir.

1.1.4. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI

Kişisel gelir dağılımı, milli gelirin kişiler ve/veya tüketici birimleri (haneler) arasındaki dağılımını gösterir. Fonksiyonel gelir dağılımının tanımında belirtilen üretim faktörlerinin sahipleri toplumda yaşayan kişiler olduğundan, bu dağılım türünde üretim sonucunda elde edilen faktör paylarının faktör sahipleri arasında bölüşümü incelenmektedir. Kişisel gelir dağılımında önemli olan elde edilen gelirin kaynağı ve bileşimi değil, miktarıdır⁹. Bir kişinin geliri tamamen ücret gelirinden oluşabileceği gibi aynı kişi hem ücret hem de faiz, rant ve/veya kar gelirine sahip olabilir.

Bu tezde incelenecek olan dağılım türü kişisel gelir dağılımı olduğu için bundan sonra kullanılacak “gelir dağılımı” ibaresinden **kişisel gelir dağılımı** anlaşılmalıdır.

1.2. BİRİNCİL VE İKİNCİL GELİR DAĞILIMI KAVRAMLARI

Bölüm 1.1’de belirtilen dört gelir dağılımı türünün her biri “birincil dağılım” ve “ikincil dağılım” açısından ele alınabilir. Birincil dağılım, piyasa sürecinin işlemesiyle oluşan gelir dağılımı, ikincil dağılım ya da gelirin yeniden dağılımı ise devletin piyasanın işleyişine kamu gelirleri ve harcamaları yoluyla yaptığı müdahaleler neticesinde meydana gelen gelir dağılımı anlamına gelmektedir.

9 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002), “Gelir Dağılımında Adalet(Siz)lik Ve Gelir Eşit(Siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri”, s.2 <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-gelir-dagilimi.pdf> (06.01.2009)

1.2.1. BİRİNCİL GELİR DAĞILIMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Birincil dağılımı etkileyen üç ana faktör yapısal faktörler, globalleşme ve sosyal norm ve düzenlemeler olarak ele alınacaktır.

1.2.1.1. Yapısal Faktörler

Yapısal faktörler; üretim faktörlerinin dağılımı ile enflasyon ve ekonomik krizler olmak üzere iki ana alt başlıkta incelenecektir.

1.2.1.1.1. Üretim Faktörlerinin Dağılımı

Üretim faktörlerine sahip olmanın ve bunları üretimde kullanmanın gelir elde etmenin temel şartı olduğu aşikârdır. Emek ve servet gelirlerinin toplamının milli geliri oluşturduğu kabul edildiğinde gelir dağılımını belirleyen ana unsurların emeğin dağılımı, servetin dağılımı ve faktör fiyatları olduğu görülür.

1.2.1.1.1.1. Emeğin Dağılımı

Emeğin yetişkinler arasında ilk bakışta oldukça eşit bir şekilde dağıldığı şeklinde bir düşünce oluşsa da bu dağılımda da eşitsizlikler vardır. Bu eşitsizliğin başlıca sebebi kişisel yetenekler ve alınan eğitimdeki farklılıklardır. Tüm insanların farklı kabiliyet ve becerileri vardır. Doğuştan ya da sonradan (eğitimle veya tecrübeyle) edinilen yetenek ve beceri farklılıkları farklı ücretlere sebep olur. Bunun başlıca iki nedeni vardır. Birincisi; yeteneğin elde edilmesinin maliyet gerektirmesi dolayısıyla arzının daha az olmasıdır. İkinci neden ise yetenekli işçinin marjinal veriminin ve dolayısıyla marjinal ürün hasılatının daha yüksek olmasıdır.¹⁰

10 Başoğlu U., Ölmezoğulları N. ve Parasız İ., *Gelir Bölüşümü Teori ve Politika*, Ekin Kitabevi, Bursa: 1999, s.52

1.2.1.1.1.2. Servetin dağılımı

Servetin dağılımının dengesiz olması kişisel gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizliğin sebeplerinden biridir. Servetin kaynağı tasarruflar ve dolayısıyla da gelir ve servet de gelir kaynağı olduğu için aralarında karşılıklı ve iç içe bir ilişki söz konusudur. Servetten elde edilen gelirler kişi ve grupların gelirleri arasında farklılıklar oluşmasına yol açar.

Gelir dağılımının çok bozuk olması durumunda, tasarruflar ancak geliri yüksek olan grup tarafından yapılabilir. Bu durumda, söz konusu grubun serveti, dolayısıyla da geliri daha da artacak ve bunun sonucunda kişisel gelir dağılımı daha da bozulacaktır. Bununla birlikte, servetin değerinde ortaya çıkacak artış gelir dağılımını servete sahip olan grup lehine daha eşitsiz bir hale getirecektir.

Bu eşitsizliği belli oranda telafi edecek olan servet üzerinden alınacak dolaysız vergiler olmadığı takdirde servet dağılımındaki dengesizlik kişisel gelir dağılımındaki adaletsizliği daha da artıracaktır.

1.2.1.1.1.3. Faktör Fiyatları

Birincil gelir dağılımını belirleyen diğer bir etken ücret, faiz, rant ve kâr gibi üretim faktörlerinin fiyatlarıdır. Faktörler düşük fiyatlı sektörlerden yüksek fiyatlı olanlara doğru hareket etme eğilimini gösterirler. Fiyatların düşük olduğu sektörlerde arz edilen faktör miktarları azalır ve neticede ortaya çıkan eksiklik fiyatları yükselmeye zorlar. Fiyatların yükseldiği sektörlerdeki faktör arz miktarları artar ve sonuçta ortaya çıkan fazlalık faktör fiyatlarını azaltır. Bu hareket transfer için bir güdü kalmayana dek, yani faktör fiyatları eşitlenene kadar sürer. Bu şekilde meydana gelen faktör fiyatı farklılıkları, tüketici birimleri arasındaki gelir dağılımını fiyatı değişen faktörün lehine ya da aleyhine değiştirir.¹¹

11 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m, s.6-7

Faktör ve mal piyasalarında rekabetin çeşitli sebeplerle aksamasıyla monopol, oligopol vb. nitelikte piyasalar ortaya çıkabilir. Rekabetin ortadan kalktığı bu tarz piyasalarda firmaların üretimlerini suni olarak azaltıp fiyatları yükselterek aşırı kâr elde etmesi gelir dağılımının firma sahipleri lehine bozulmasına yol açar.

1.2.1.1.2. Enflasyon ve İktisadi Krizler

Yüksek gelire sahip kesimler enflasyon karşısında genellikle kendilerini koruyacak imkânlarla sahiplerken sabit gelirlilerin fiyat artışlarına paralel olarak gelirlerini artırma imkânına sahip olmamaları ve reel olarak gelirlerinin azalması nedeniyle enflasyon kişisel gelir dağılımında emek geliri elde edenler aleyhine dengesizliğe yol açan en önemli sebeplerden biridir.

İktisadi krizler sebebiyle meydana gelen milli paranın değer yitirmesi, işten çıkarılmalar, iflas gibi sonuçlar da gelir dağılımındaki eşitsizliği artırmaktadır. Krizler neticesinde ortaya çıkan iktisadi ve sosyal şokların olumsuz etkilerini hafifleten veya ortadan kaldıran sosyal güvenlik ağlarının yetersiz olduğu ülkelerde söz konusu olumsuz etkiler daha şiddetli olmaktadır. Bu durumda emekçiler üç seçenekle karşı karşıya kalmaktadırlar: daha düşük bir ücreti kabul etme, enformel sektöre kayma veya işsiz kalma. Her üç halde de gelir dağılımı olumsuz yönde etkilenmektedir.¹²

1.2.1.2. Globalleşme

Globalleşme ile birlikte ülkeler birbirleriyle ve dünya ekonomisi ile daha entegre bir hale gelmekte, ekonomik ve sosyal ilişkilerin ulusal sınırlar, zaman ve mekan gibi kayıtlardan giderek daha bağımsız olarak şekillendiği bir süreç yaşanmaktadır. Globalleşme iyi yönetilirse bu süreç neticesinde elde edilecek servet ve gelir imkânları milyonlarca yoksulun bu durumdan kurtulmasına imkân sağlayabileceği gibi, kötü yönetilmesi halinde ise yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini artırabilir.

12 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m, s.8

Globalleşme, uluslararası sınırları aşabilen sermaye sahipleri ve yüksek vasıflı işçiler gibi kaynaklarını talebin en çok olduğu yerde arz etme imkânına sahip olan gruplar lehine gelir dağılımını değiştirir. Öte yandan, çalışan nüfusun büyük kısmını teşkil eden az vasıflı ve vasıfsız emek sahiplerinin milli sınırlar dışındaki insanlarca kolayca ikame edilebilir bir hale gelmesi, bu grubun gelirlerinde azalma meydana getirebilmektedir.

Globalleşme, dış ticareti ve dolayısıyla iktisadi büyümeyi artırır. İktisadi büyümenin ile birlikte iç ve dış piyasalara erişim olanağı artacağından verimlilik ve elde edilen ortalama gelir artar. Bununla birlikte, gelir elde etme olanaklarının yetersizliği nedeniyle yoksul kesim bu artıştan diğer gruplar kadar yararlanamaz, hatta refah kaybına uğrayabilir. Örneğin, yabancı yatırımcıları çekmek için dış ticarete yönelik korumacı uygulamaları gevşeten ve vergi oranlarını düşüren hükümetlerin vergi toplama yeteneklerinde azalma meydana gelebilir. Bu durum ise hükümetlerin eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerini yerine getirmede güçlüklerle karşılaşmalarına ve neticede geniş halk kitlelerinin yoksullaşması veya yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmasına ve gelir dağılımının bozulmasına yol açabilir.¹³

1.2.1.3. Sosyal Norm ve Düzenlemeler

Toplumdan topluma değişen bazı norm ve düzenlemeler gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı veya artırıcı yönde etkileyebilmektedir. Örneğin; servetin miras yoluyla sonraki kuşaklara aktarılırken hangi varisin ne kadar miras elde edeceğini belirleyen normlar servet ve dolayısıyla gelir dağılımında önemli yer tutar. Aynı şekilde, evlilikle (eş seçimi, çeyiz değeri, düğün hediyeleri vb.) ilgili gelenekler de gelir dağılımını etkiler.

Gelir dağılımına olumlu etki eden sosyal norm ve düzenlemelerden biri bazı Uzak Doğu Asya ülkelerindeki ömür boyu iş sözleşmesi yapma geleneğidir. Toplumsal bir sosyal güvenlik etkisi oluşturan bu geleneğe göre kişiler ha-

13 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m., s.10-11

yatları boyunca istihdam garantisi ile işe alınmakta ve işverenin ekonomik zorluk yaşadığı dönemlerde dahi işten çıkarılmamaktadır.¹⁴

1.2.2. DEVLETİN BİRİNCİL GELİR DAĞILIMINA MÜDAHALE ARAÇLARI

Gelir dağılımında köklü değişiklikler yapmanın en etkili yolu temel bölüşüm ilişkilerini değiştirmektir.¹⁵ Devlet, gelirin elde edilme aşamasında yapacağı müdahaleler ile gelir dağılımındaki eşitsizliklerin asli sebeplerini ortadan kaldıracaktır. Bu müdahaleler temel olarak servet dağılımının, eğitim imkanlarının ve faktör fiyatlarının değiştirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2.2.1. Servet Dağılımının Değiştirilmesi

Gelir ve servet dağılımı eşitsizliğini ortadan kaldırmanın -teorik olarak- en kolay ve kestirme yolu servetin özel mülkiyete konu olmaktan çıkarılarak devletin gelir getiren servetin sahibi olması ve tüm ekonomik faaliyetlerin devlete bırakılmasıdır. Böylece şahısların gelir elde etme imkânı sadece emek gelirleri ile sınırlanır ve gelir eşitsizliğinin tek sebebi ücret farklılıkları olur.¹⁶ Teorik olarak en kestirme yol olmakla beraber, bu tarz bir müdahalenin serbest piyasa ekonomisini benimsemiş toplumlar için geçerli olmayacağı açıktır.

Özel mülkiyet kaldırmadan, servet mülkiyeti sınırlandırılarak veya servet sahibi olmayanlara servet edindirilerek servet dağılımındaki eşitsizlikler azaltılabilir. Örneğin; toprak reformu yapılarak, tarım yapılabilen topraklar az sayıdaki büyük toprak sahiplerinden topraksız çiftçilere aktarılabilir.

Tarih boyunca servet dağılımının daha eşit hale nasıl gelebileceği konusunda fikir yürüten düşünürlerin ileri sürdükleri tedbirlerden biri de verasetin

14 a.g.m., s.9

15 Boratav Korkut, *100 Soruda Gelir Dağılımı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1980, s.52

16 Türk İsmail, a.g.e, s. 325.

sınırlandırılması veya kaldırılmasıdır. Toplumdaki küçük bir grubun sahip olduğu servetin nesilden nesile belirli kişilere aktarılması servetin temerküzünü devam ettirmekte hatta artırmakta olduğunu iddia eden John Stuart Mill gibi düşünürler belli bir sınırı aşan servetin veraset yoluyla aktarılmasının kaldırılması gerektiği fikrini savunmuşlardır.

Servet dağılımını etkileyen diğer bir unsur olan vergi politikası ileriki bölümlerde ele alınacaktır.

1.2.2.2. Eğitim İmkanlarının Değiştirilmesi

Daha önce emeğin dağılımını belirleyen faktörlerde belirtildiği gibi, eğitim alanındaki eşitsizlikler gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ortaya çıkmasına yol açan unsurların başında gelmektedir. Günümüz toplumunda yüksek gelir getiren meslek sahibi olabilmek için gereken vasıflar ileri derecede eğitim görerek elde edilmektedir. Bu nedenle, eğitimin temel bir devlet hizmeti olarak kabul edilip parasız hale getirilmesi, az gelirliler için eğitim için yeterli miktarda burslar verilmesi gibi eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik tedbirler emek gelirleri arasındaki eşitsizliği azaltmada önemli rol oynar.

1.2.2.3. Faktör Fiyatlarının Değiştirilmesi

Serbest piyasa ekonomisinin temel ilkeleriyle bağdaşmamakla birlikte piyasa ekonomisinin kendi doğal işleyişine bırakılması halinde çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkan piyasa başarısızlıklarından dolayı günümüz iktisatçıların büyük kısmı devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini kabul ederler. Bu müdahale bazen üretim faktörlerinin fiyatlarının düzenlenmesi şeklinde tezahür etmektedir. Örneğin; asgari ücret uygulaması ile devlet en düşük ücreti belirleyerek bu ücret seviyesinin altında işçi çalıştırılmasını yasaklayabilir. Bunun yanı sıra devlet ekonomik dengenin gerektirdiği ölçüde bankalar piyasasına müdahale ederek faiz oranlarını belirleyebilir. Ayrıca, belirli ürünlerin -özellikle tarım ürünlerinin- fiyatlarında üreticiyi korumak için taban fiyat; savaş, kıtlık gibi durumlarda da tüketiciyi korumak için tavan fiyat uygulayabilir.

1.2.3. MALİYE POLİTİKASI ARAÇLARIYLA İKİNCİL GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımında köklü değişiklikler yapmanın en etkili yolu temel bölüşüm ilişkilerini değiştirmek yani gelir oluşma aşamasında birincil dağılıma müdahale etmek olmakla birlikte hükümetler uyandırdığı tepkilerin nispeten azlığı ve daha alışılmış olması nedeniyle gelir dağılımına daha çok ikincil gelir dağılımı yani maliye politikası araçlarıyla müdahale etmektedirler. Bu araçlar temel olarak kamu gelirleri (vergi), borçlanma ve kamu harcamaları politikalarıdır.

1.2.3.1. Vergi Politikası

Vergi sisteminin kişisel gelir dağılımı eşitsizliğine nasıl etkide bulunduğu hangi vergilendirme tekniklerinin uygulandığına bağlıdır. Diğer bir deyişle verginin dolaylı veya dolaysız özellik taşıması; gelire göre artan, azalan veya sabit oranlı olması, muafiyet ve istisnaların kapsam ve büyüklükleri gibi faktörler gelir dağılımını olumlu veya olumsuz etkilemektedir.

Vergilerin çoğunlukla dolaylı (tüketim vergileri) olması durumunda vergi yükünü düşük gelirlilerin, dolaysız olması (gelir ve servet üzerinden alınan vergiler) halinde ise yüksek gelirlilerin taşıdıkları konusunda görüş birliği vardır. Mal ve hizmetlerin fiyatları içinde gizlenerek alınan, vergi yükümlüsünün şahsi durumunu dikkate almayan dolaylı vergiler zorunlu tüketim mallarından alınıyorsa marjinal tüketim eğilimleri üst gelir grubundaki tüketicilerden daha fazla olan düşük gelirli kesimler üzerinde satınalma gücünü ve refah seviyesini azaltarak gelir dağılımındaki eşitsizliği artırırlar. Özellikle spesifik karakterli (birim mal üzerinden alınan) dolaylı vergiler gelir düzeyine kıyasla tersine artan oranlı özellik taşır. Bu durumda kişilerin geliri arttıkça tükettikleri mal ve hizmetler üzerinden ödedikleri verginin gelirlerine oranı küçülür, dolayısıyla yüklendikleri vergi yükü azalır.¹⁷ Öte yandan, tersine artan oranlılığı ortadan kaldıracak zorunlu ihtiyaç maddelerinin lüks

17 Akdoğan Abdurrahman, *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2002, s.436-437

tüketim maddelerine göre daha düşük bir biçimde vergilendirilmesi gibi tedbirler tüketim vergilerinin gelir dağılımı eşitsizliğini artırmasını kısmen engeller.¹⁸

Dolaysız vergilerin ise, gelir ve kurumlar vergisinde olduğu gibi, artan oranlı tarifeler üzerinden alınabilmeleri, muafiyet ve istisnaların uygulanabilmesi gibi özellikleri nedeniyle gelir dağılımını iyileştirmede etkin bir araç olduğu genel olarak kabul edilmektedir.¹⁹ Örneğin gelir vergisi ile gelir seviyesi farklı mükellefler arasında artan oranlı tarife aracılığıyla farklı vergilemeye gidilip geliri oluşturan çeşitli unsurların vergi ödeme güçlerinin aynı olmadığı kabul edilerek emek ve sermaye gelirleri ayırma ilkesine göre farklı bir biçimde vergilendirilir. Bu tip bir vergileme ile çok kazananın çok az kazananın az vergi alınması hedeflenir. Öte yandan, uygulamada vergiye tabi kazanç ve iratların kapsamının dar tutulması; vergi sistematığı açısından haklılık taşımayan indirimlere imkân tanınması gibi yüksek gelir gruplarının avantajına olan çeşitli faktörler gelir vergisinin dağılım politikasına ilişkin etkinliğini azaltmaktadır.²⁰

Belirli bir dönem içerisinde yürüttükleri iktisadi faaliyetleri neticesinde gelir elde eden kurumların toplam net kazançları üzerinden alınan ve dolaysız bir vergi olan kurumlar vergisi bünyesinde yaygın teşvik uygulamalarını barındırdığı ve etkin bir şekilde yansıtıldığı (vergi yükü devredildiği) takdirde gelir dağılımı eşitsizliğini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu etki, vergisel teşviklerden sadece milli geliri daha çok artırıcı niteliğe sahip riskli yatırımlar yerine tüm kurum kazançlarının yararlandırılması durumunda artar. Aynı şekilde, kurumlar vergisinin yansıtılması halinde de gelir dağılımı sermaye kesimi lehine gelir bozular. Özellikle düşük gelirli olanların yoğun olarak tükettikleri zorunlu ihtiyaç maddelerini vergi dışı tutan bir uygulama söz

18 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002), "Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk", s.11-12
<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-makro-ekonomi.pdf> (06.01.2009)

19 Akdoğan Abdurrahman, a.g.e, s.437

20 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m., s.7-8

konusu olmazsa, geniş ölçüde yansıtılabilen bir kurumlar vergisi tüm tüketim mallarının fiyatlarını artırır. Bu durumdan satınalma güçleri düşen ve marjinal tüketim eğilimi görece daha yüksek olan yoksul kesimler olumsuz yönde etkilenir. Yansımanın gerçekleşmemesi halinde orta ve üst düzey gelir grubunda yer alan gruplar daha fazla vergi vereceklerinden gelir dağılımını denkleştirici bir etki meydana gelebilir.²¹

Gelir dağılımı eşitsizliğini gelir, kurumlar ve tüketim vergileri ile tam olarak giderebilmek pek mümkün değildir. Bu vergilerin yanı sıra, yansıtılamayan servet vergileri gelir dağılımının düzeltilmesinde kullanılabilecek en önemli araçlardan biridir. Servet vergileri; gelir vergisinin vergilendirmediği, ancak büyük önem taşıyan bazı iktisadi değerleri de vergilendirebildiği için gelir dağılımının denkleştirilmesinde gelir vergisini tamamlayıcı bir özellik taşır. Servet vergilerinin temel amacı servet dağılımındaki eşitsizliğin sebep olduğu adil sayılmayan gelir dağılımının kısmen düzeltilmesidir.²² Servetteki değer artışları veya miras üzerinden alınabildiği gibi seferberlik, savaş, savaş sonrası imar dönemlerinde de istisnai olarak alınabilen servet vergileri ile servet dağılımı ne derece eşit hale gelirse, servet dağılımındaki eşitsizlikler neticesinde ortaya çıkan gelir dağılımı eşitsizliği de o ölçüde azalır. Klasik maliyeciler servet vergilerini serveti kemirdiği ve servet birikimlerine engel olduğu için eleştirirler. Fakat servet vergilerinin yan etkileri ne olursa olsun ilk etkisinin servet ve gelir eşitsizliğini azalttığı yönünde yaygın bir kanı vardır.²³

1.2.3.2. Devletin Borçlanması

Karşılıklı olması, genel olarak rızaya dayanması ve kesin olmaması yönleriyle devlet için vergiden farklı bir gelir türü olan borçlanma ilk etkisi itibariyle sadece tasarruf sahiplerinin servetlerinin terkiğini değiştirir, gelir ve servet dağılımını değiştirmez. Cebri borçlanmalar ise gönüllü borçlanmalarda oldu-

21 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m., s.10-11

22 a.g.m., s.14-15

23 Türk İsmail, a.g.e, s. 336-338

ğu gibi kişilerin tasarruflarından değil gelirlerinden alındığı için gelir dağılımını vergiye benzer şekilde etkilerler. Dolayısıyla cebri borçlanmalar, gelir vergisinde olduğu gibi, artan oranlı olarak gerçekleştirilirse gelir eşitsizliğini azaltıcı sonuçlar meydana getirebilir. Borçlanma yapıldığında gelir dağılımı değişmemekle birlikte borç faiz ödemeleri gelir dağılımını etkileyebilir. Faiz ödemelerinin gelir dağılımını nasıl etkileyeceği devletin borçlandığı kaynağa göre değişir. Örneğin, kamu kurumlarına veya devlet bankalarına yapılan faiz ödemeleri gelir dağılımını doğrudan etkilemezken, kişilere veya özel bankalara yapılan faiz ödemeleri gelir dağılımı eşitsizliğini artırır.²⁴ Borçlanma faizlerinin etkileri üzerinde transfer harcamaları konusunda tekrar değinilecektir.

Devlet borçlarının verimli ve kısa sürede gelir oluşturan hizmet ve yatırımlarda kullanılması durumunda hem ortalama gelirlerdeki artıştan hem de ilgili hizmet ve yatırımlardan düşük gelirli gruplar da yararlanabileceği için gelir dağılımı söz konusu gruplar lehine değişebilir.²⁵

1.2.3.3. Kamu Harcamaları Politikası

Kamu maliyesi yolu ile gelirin yeniden dağılımı temel olarak bir taraftan vergi yükünün yüksek gelir grupları üzerine yüklenmesi, diğer taraftan da kamu harcamaları aracılığı ile düşük gelir gruplarına nispeten daha fazla fayda sağlanması yolu ile gerçekleştirilmektedir.²⁶ Kamu harcamalarının gelir dağılımı eşitsizliğine etkilerini devletin reel harcamaları ve transfer harcamaları ayırımına göre incelemek mümkündür.

1.2.3.3.1. Reel Harcamalar

Devletin geleneksel (askeri, idari, bayındırlık hizmetleri vb.) fonksiyonlarını yerine getirmek için mal ve hizmet satın aldığı harcamalar olarak tanımlanan

²⁴ Türk İsmail, a.g.e, s. 342-344

²⁵ Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m., s.21

²⁶ Nadaroğlu Halil, *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Basım A.Ş., Kırklareli, 2000, s.168

reel harcamaların gelir dağılımı eşitsizliğini nasıl etkilediği bu harcamalarla sunulan hizmetlerden kimlerin hangi şartlar altında yararlandığına bağlıdır. Ekonomik konjonktürün normal olduğu dönemlerde reel harcamalar yeni gelir akımlarının ortaya çıkmasına, böylece efektif talebin, milli gelirin ve istihdam düzeyinin artmasına yol açar. Devletin piyasadan mal ve hizmet satın almak ve istihdam ettiği kesimlerin ücretlerini reel olarak artırması suretiyle üretim ve istihdamı artırması halinde reel harcamaların gelir dağılımı eşitsizliğini iyileştireceği veya en azından artırmayacağı ileri sürülebilir. Toplumdaki her grubun kamu hizmetlerinden eşit olarak parasız veya maliyetin altında bir fiyatla yararlandıkları ve bu hizmetlerin daha çok dolaysız ve artan oranlı vergilerle finanse edildiği durumda reel harcamalar alt gelir grupları lehine bir yeniden dağıtım etkisine sebep olabilir.²⁷

1.2.3.3.2. Transfer Harcamaları

Herhangi bir mal veya hizmet karşılığı olmaksızın yapılan ve satınalma gücünün kişiler veya gruplar arasında el değiştirmesine neden olan transfer harcamaları verimli bir şekilde, toplam üretimi (ve dolayısıyla istihdamı) ve üretim kapasitesini artırıcı yönde kullanılmalı ve bu harcamalardan yararlanan kesimlerin düşük gelirli olması halinde gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı sonuçlar meydana getirebilir. Transfer giderleri devlet borçları faizleri, sübvansiyonlar ve sosyal transferler olmak üzere üç başlıkta incelenebilir.

1.2.3.3.2.1. Devlet Borçları Faizleri

Gelir dağılımı devlet tahvil ve senetlerinden elde ettikleri faiz gelirleriyle sahip oldukları varlıkları artıran yüksek gelirli gruplar lehine değişir. Devlet borçlarının faizlerinin vergiler ile finanse edilmesi durumunda özellikle tüketim vergileri yoluyla gelirlerine oranla önemli düzeyde vergi yükü altına giren düşük gelirli gruplar bu durumdan olumsuz bir biçimde etkilenir ve gelir yoksullardan zenginlere doğru yeniden dağıtılır. Bu tür bir transfer har-

27 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m., s.25-26

camasının geliri yeniden dağıtıcı etkisi, içinde bulunulan konjonktürel duruma ve vergi sisteminde uygulanan artan oranlılığın derecesine bağlıdır. Müdahaleci maliye politikasını savunan iktisatçı ve maliyecilere göre borç faizlerinin vergi ile finansmanı halinde artan oranlı bir vergileme yapısı gelir dağılımı eşitsizliğini azaltabilir. Öte yandan devlet borçlanması enflasyona yol açarsa, paranın satın alma gücünün azalması nedeniyle gelir dağılımı devlet tahvillerine sahip olmayan, dolayısıyla da faiz ödemelerinden yararlanamayan düşük gelirli kesimler aleyhine bozulur.²⁸

1.2.3.3.2.2. Sübvansiyonlar

Devlet tarafından üretici ve tüketicilere dolaylı veya dolaysız bir şekilde ölçülebilen belirli bir faydanın sağlanması olarak tanımlanan sübvansiyonlar, tüketicilerin reel gelirlerini artırmak için fiyatları düşürmek, üreticilerin (örneğin çiftçilerin) gelirlerini artırmak, bazı sektörleri korumak ve geliştirmek, yeni sanayi dallarını teşvik etmek, bölgelerarası ekonomik dengesizlikleri ortadan kaldırmak (yatırım teşvikleri vb.), ödemeler dengesi açıklarını gidermek (ihracat üzerinden alınan vergilerle ilgili istisnalar vb.), işsizliği önlemek ve gelir ve servet dağılımını adil bir hale getirmek gibi amaçlarla uygulanmaktadır. Sübvansiyonlar, vergi ödeyenlerden sübvansiyonlardan yararlanana gelir transferi yoluyla gelir dağılımını değiştirir. Sübvansiyonların finansman şekline bağlı olarak ekonomik istikrarsızlığın ve vergi yükünün artması ya da gelir ve servet dağılımının bozulması (dolaylı vergilerin artırılması veya kamu harcamalarının bileşiminin değiştirilmesi ile) sonuçları ortaya çıkabilir. Öte yandan iktisadi amaçlı bir mali yardım olan sübvansiyonlar aktif yeniden dağıtım araçlarından biri de olabilir. Yaşamak için gerekli olan asgari gelire sahip olmayan kişilerin temel ihtiyaç mal ve hizmetlerinden daha fazla tüketebilmeleri amacıyla bu tip mal ve hizmetlerin fiyatları sübvansiyonlar sayesinde ucuzlatılarak düşük gelirlilerin satınalma güçleri artırılır ve dolayısıyla gelir dağılımı eşitsizliği azaltılmış olur. İhracatın ve üretimin artırılmasına yönelik olarak verilen sübvansiyonlardan ise genelde gelir

28 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m., s.21

düzeıı yüksek kesimler yararlıansa da üretimin, istihdamın ve genel olarak milli gelirin artışına yol açan tüm harcamalar kişi başına düşen ortalama geliri artırdığı için düşük gelirli grupların da refah düzeyini artırıcı sonuçlar ortaya çıkabilir. Bununla birlikte sübvansiyon uygulaması, sübvansiyondan yararlanan kesimleri devlet yardımlarına bağımlı hale getirdiğı için eleştiri konusu olmaktadır.²⁹

1.2.3.3.2.3. Sosyal Transferler

Devletin korunması gereken ya da yardıma muhtaç kişilere (çalışmayanlara veya işsizlik, sakatlık ve yaşlılık gibi nedenlerle çalışamayıp geçimleri için yeterli bir gelir düzeyine sahip olmayanlara vb.) sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak karşılıksız yardımda bulunması gelir dağılımını bu kesimlerin lehine değiştirir. Kendi kusurları olmadan çeşitli sebeplerle yeterli gelir elde edemeyen kesimlere devamlı olarak vergi gelirleri ile finanse edilen yardımlarda bulunulabileceğı gibi (primsiz rejim), bu kişilere yönelik zorunlu bir sosyal sigortalar sistemi (işsizlik, yaşlılık veya sağlık sigortası v.b.) oluşturularak da (primli rejim) düşük gelirli lehine gelir yeniden dağıtılabılır. Birinci yöntem, kendi kusurları olmaksızın düşük gelir grubunda kalan kesimlere yapılan transferlerin finansmanına tüm gelir gruplarının katılmasını temin ettiği için gelir dağılımı adaleti açısından uygun olmasına rağmen, yardım talebinde bulunacak kişilerin bu imkândan her fırsatta yararlanmak istemelerine yol açabileceğı ve sermaye birikiminin yanı sıra iktisadi verimliliğı de olumsuz yönde etkileyebileceğı ihtimalleri nedeniyle eleştiri konusu olabilmektedir. İkinci yöntemde ise gelir seviyesi görece daha yüksek olan işverenlerin sistemin finansmanına yaptıkları katkıyı fiyat mekanizması yoluyla tüketiciye yansıtmaları durumunda bu yöntemin gelir dağılımı eşitsizliğini giderici etkisi azalmaktadır. Benzer şekilde, vergi sistemi daha çok dolaylı vergilere dayanıyorsa bu transferlerden yararlanan düşük gelirli kesim de bunların finansmanına katılacağı için transferlerin gelir dağılımında adaleti sağlama amacı tam olarak istenen neticeyi vermeyecektir.³⁰

29 Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, a.g.m., s.22-25

30 A.g.m., s.21-22

Türkiye'deki sosyal transfer harcamaları yukarıda bahsedilen iki yöntem de (primli ve primsiz rejim) uygulanarak gerçekleştirilmektedir. Emeklilere yapılan ödemeler, ölüm, malullük ve iş göremezlik aylıkları, gebelik, doğum ve emzirme yardımları, aile yardımı ve işsizlik ödenekleri, sağlık sigortası gibi uygulamalar primli rejim kapsamında; sosyal hizmet ve yardımlar ise primsiz rejim kapsamında yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜİK'İN KULLANDIĞI GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜTLERİ, TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ İLE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR

2.1. TÜİK'İN KULLANDIĞI GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜTLERİ

Literatürde gelir eşitsizliğin ölçülmesinde, Pareto katsayısı, Atkinson eşitsizlik ölçüsü, değişim katsayısı, aralık ölçüsü gibi pek çok yöntem bulunmakla birlikte, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gelir eşitsizliğinin ölçümünde Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisi ve yüzde paylar analizi göstergesi kullanılmaktadır.

2.1.1. GİNİ KATSAYISI

1912'de Corrado Gini tarafından geliştirilen Gini katsayısı, dağılım ölçüsü olarak en çok kullanılan ölçüdür. Bir Lorenz Eğrisi ölçütü olan Gini katsayısı birimler arası farklar ortalamasının aritmetik ortalamasının iki katına bölünmesiyle elde edilir. Gini katsayısı aşağıdaki formülasyona göre hesaplanmaktadır.

$$G = \frac{1}{2n^2 y_{ort}} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j| \cdot f_i f_j$$

2.1 eşitliğindeki, y_j 'ler i 'nci ve j 'inci grubun ortalama gelirini, f_i ve f_j 'ler bu gelir rakamlarının sıklıklarını (frekans), n işlem konusu olan terim sayısını (toplam frekans) ve y_{ort} tüm gelirlerin aritmetik ortalamasını ifade etmektedir.

Gelir grupları arasındaki gelir transferine karşı hassas olan Gini katsayısı üst ve alt gelir düzeyindeki yığılmalardan çok etkilenmez.³¹

0 ila 1 arasında değer alan Gini katsayısı bazı araştırmalarda 100 ile çarpılarak da gösterilebilmektedir. Katsayının 1 olması toplumdaki gelirleri yalnız bir kişinin elde ettiğini, 0 olması ise herkesin eşit gelire sahip olduğunu ifade eder. Dolayısıyla katsayının 1'e yaklaşması eşitsizliğin arttığını, 0'a yaklaşması ise azaldığını gösterir.

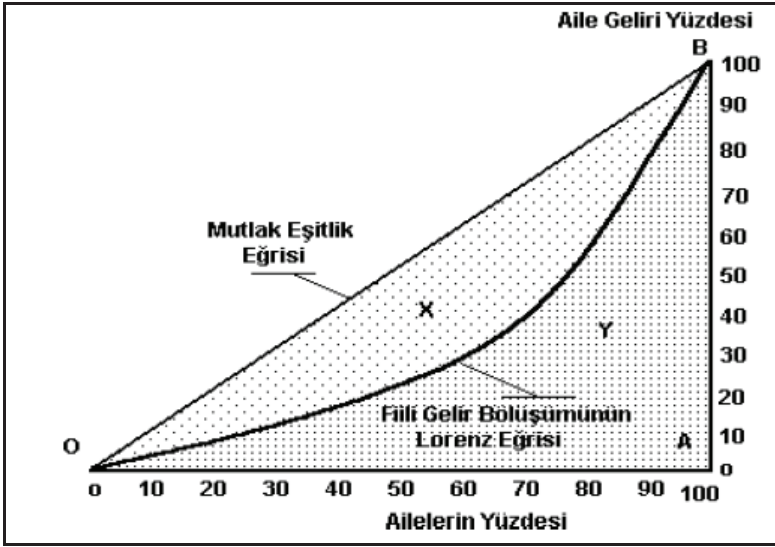
2.1.2. LORENZ EĞRİSİ

1905 yılında Amerikalı İstatistikçi M.O. Lorenz tarafından bulunan Lorenz Eğrisi gelir dağılımındaki eşitsizliğin dağılımındaki eşitsizliğin grafiksel olarak gösterilme yollarından biridir. Eğrinin yatay ekseninde kişi veya hane halkları nüfusunun kümülatif (birikimli) yüzde payları, dikey ekseninde ise bu kişi veya hane halklarının elde ettikleri gelirin kümülatif yüzde payları yer alır. Bu tip bir Lorenz eğrisi çizimi aşağıda Grafik 2.1'de yer almaktadır. Çizimde görülen her bir eksenle 45°'lik açı yapan (OB) doğrusu (mutlak eşitlik eğrisi) üzerinde yer alan her noktada nüfus yüzdesi ile bu nüfusa karşılık gelen gelir yüzdesi birbirine eşittir. OAB eğrisi ise milli gelirin en yüksek düzeyde eşitsiz bir şekilde dağıldığını (milli gelirin tek bir kişinin elinde toplandığını) ifade eder. OB ile OAB eğrileri arasında yer alan diğer tüm eğriler

31 Kurt Hakkı Taner, *Gelir Dağılımı Ve Gelir Eşitsizlik Ölçüleri (Türkiye Örneği)*, TÜİK, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2001, s.27.

Lorenz eğrisi olarak isimlendirilir ve milli gelirin dağılımı bakımından söz konusu olabilecek diğer gelir bölüşüm ihtimallerini gösterirler. Bu eğriler mutlak eşitlik eğrisine yaklaştıkça milli gelirin dağılımındaki eşitsizlik azalırken bu eğriden OAB eğrisine doğru uzaklaştıkça eşitsizlik artar.³²

Lorenz eğrisi Gini Katsayısının hesaplanmasında da kullanılabilir. Gini katsayısı, OB doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın (X) OAB üçgeni içinde kalan alana oranlanması ile elde edilebilir. ($G=X/(X+Y)$).

Grafik 2.1. Lorenz Eğrisi

Kaynak: Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, Gelir Dağılımında Adalet(Siz)lik Ve Gelir Eşit(Siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, s. 20

2.1.3. YÜZDE PAYLAR ANALİZİ GÖSTERGESİ

Gelir dağılımının ne kadar eşit dağıldığını incelemek için hanehalkları % 5'lik 20 gruba, % 10'luk 10 gruba veya % 20'lik 5 gruba ayrılarak grupların toplam

³² Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar, *Gelir Dağılımında Adalet(Siz)lik ve Gelir Eşit(Siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri*, s. 19-20

gelirden aldıkları paylar karşılaştırılmaktadır. Bunun için, hanehalkları fert başına düşen eşdeğer^{33*} kullanılabilir net gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5, 10 veya 20 grup olarak hanehalkı grupları oluşturulur. Oluşturulan yüzdelik hanehalkı dilimlerinin toplam gelirden aldıkları paya göre gelir dağılımının durumu hakkında yorum yapılabilir. Yüzde payları göstergesi (P80/P20), yüzde 20'lik hanehalkı dilimlerinde beşinci yani en yüksek gelir diliminin toplam gelirden aldığı payın, birinci yani en düşük gelir diliminin toplam gelirden aldığı paya bölünmesi ile elde edilmektedir. Bu oranın büyük çıkması eşitsizliğin giderek arttığını, küçük çıkması ise azaldığını ifade etmektedir. Böylece zaman içinde en zengin ile en yoksul grupların gelirden aldıkları payların değişimini izlemek mümkün olabilmektedir.³⁴

2.2. TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜMLERİ

Bu bölümde Türkiye'de çeşitli yıllarda gerçekleştirilen gelir eşitsizliği araştırmaları sonucunda elde edilen Gini katsayıları ve yüzde paylar analizleri incelenecektir.

2.2.1. YILLARA GÖRE TÜRKİYE'DE GİNİ KATSAYILARI

Türkiye'de 1963-2005 yılları arasında çeşitli kişi ve kurumlar tarafından yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkan Gini katsayıları Tablo 2.1'de gösterilmiştir. Tablo 2.1'den anlaşılacağı üzere 1968 yılında Türkiye'de en yüksek seviyesine (0,56) çıkan Gini katsayısı 2005 yılında 0,38 olarak gerçekleşmiştir.

33* Hanehalkı toplam kullanılabilir gelirini, hanedeki fert sayısını dikkate alarak bireysel gelire dönüştürmek gerekmektedir. Ancak bireysel gelirlerin, hanehalkı toplam kullanılabilir gelirinin doğrudan hanehalkı büyüklüğüne bölünerek hesaplanması çocuklar yetişkinlere göre daha az tükettikleri için yanlış olur. Eşdeğerlik ölçüğü kullanılarak her bir hanehalkı büyüklüğünün, aslında kaç yetişkine eşdeğer olduğu tespit edilmekte ve hanehalkı toplam kullanılabilir geliri eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünerek her bir hanehalkı için "bireysel eşdeğer gelir (fert başına düşen eşdeğer gelir)" hesaplanmaktadır. Bu gelir hanehalkında bulunan tüm fertlere kaydedilmekte ve bu gelirlerin dağılımı irdelenmektedir. (Bkz. TÜİK Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6, s.66)

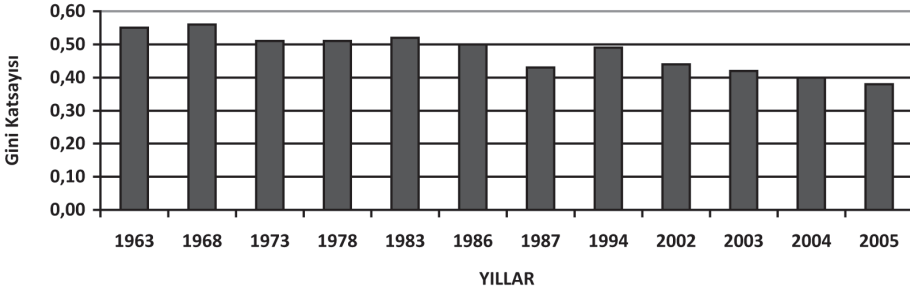
34 TÜİK (2008), *Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6*, TÜİK, Ankara, s.58-59

Tablo 2.1. Türkiye’de 1963-2005 Yılları Arasında Hesaplanan Gini Katsayıları

YIL	1963	1968	1973	1978	1983	1986	1987	1994	2002	2003	2004	2005
Gini	0,55	0,56	0,51	0,51	0,52	0,50	0,43	0,49	0,44	0,42	0,40	0,38

Kaynak: TÜSİAD, Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, 2000 ve TÜİK

Gini katsayısının yıllara göre seyrinin izlenebildiği Grafik 2.2 incelendiğinde Gini katsayısının 1973-1986 yılları arasında pek değişmezken 1987 yılında bir düşüş yaşadığı, etkili bir ekonomik krizin yaşandığı 1994 yılında tekrar 1986’daki eski seviyesine yükseldiği ve 2002’den bu yana kademeli olarak (ikişer puan) azaldığı görülmektedir.

Grafik 2.2. 1963-2005 Yılları Arasında Gini Katsayısının Seyri

2.2.2. YILLARA GÖRE TÜRKİYE’DE YÜZDE PAYLAR ANALİZİ

Türkiye’de 1963-2005 yılları arasında çeşitli kişi ve kurumlar tarafından yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkan yüzde payları Tablo 2.2’de gösterilmiştir.

**Tablo 2.2. Türkiye’de 1963-2005 Yılları Arasında
Yüzde 20’lik Grupların Gelirden Aldığı Paylar**

Hane halkı Yüzde	1963	1968	1973	1978	1983	1986	1987	1994	2002	2003	2004	2005
1.%20 (en düşük)	4,5	3,0	3,5	2,9	2,7	3,9	5,2	4,9	5,3	6,0	6,0	6,1
2.%20	8,5	7,0	8,0	7,4	7,0	8,4	9,6	8,6	9,8	10,3	10,7	11,1
3.%20	11,5	10,0	12,5	13,0	12,6	12,6	14,1	12,6	14,0	14,5	15,2	15,8
4.%20	18,5	20,0	19,5	22,1	21,9	19,2	21,2	19,0	20,8	20,9	21,9	22,6
5.%20 (en yüksek)	57,0	60,0	56,5	54,7	55,8	55,9	49,9	54,9	50,1	48,3	46,2	44,4

Kaynak: TÜSİAD, Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, 2000 ve TÜİK

Tablo 2.2’den yola çıkılarak, 1963-2005 yılları arasında en yüksek gelir elde eden beşinci %20’lik grubun gelirinin en düşük gelir elde eden birinci %20’lik grubun gelirine oranlanması ile elde edilen yüzde payları göstergeleri (P80/P20) Tablo 2.3’de gösterilmiştir. Tablo 2.3’den anlaşılacağı üzere, 1983 yılında en zengin %20’lik grup en yoksul %20’lik gruptan 20,7 kat fazla gelir elde ederken, 1994 yılından bu yana azalan bu oran en küçük Gini katsayısının hesaplandığı 2005 yılında 7,3 olarak en düşük seviyesinde gerçekleşmiştir.

**Tablo 2.3. Türkiye’de 1963-2005 Yılları Arasında
Gerçekleşen Yüzde Payları Göstergesi**

YIL	1963	1968	1973	1978	1983	1986	1987	1994	2002	2003	2004	2005
P80/P20	12,7	20	16,1	18,9	20,7	14,3	9,6	11,3	9,5	8,1	7,6	7,3

Kaynak: Tablo 2.2 verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 2.3'te yer alan P80/P20 göstergeleri ile Tablo 2.1'de sunulan Gini katsayıları arasındaki korelasyon 0,79 olarak hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle söz konusu değişkenler birbirlerini %79 oranında etkilemektedir.

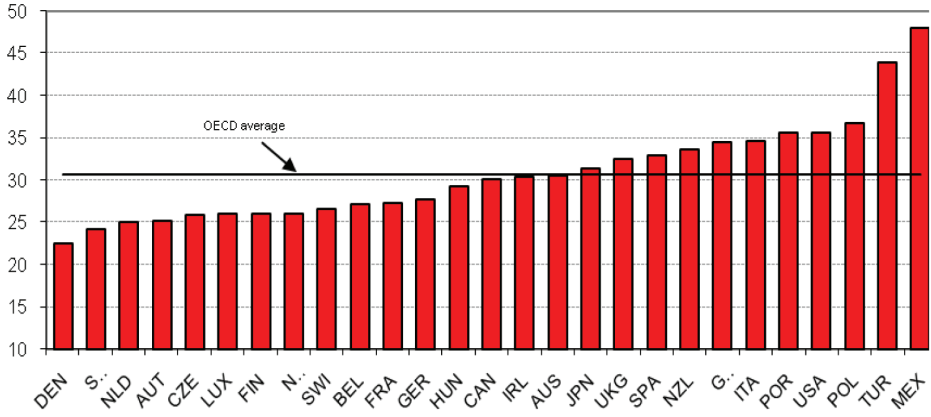
2.3. ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR

Gelir dağılımı eşitsizliğini ülkeler bazında karşılaştırabilmek amacıyla Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi uluslararası kuruluşlar ile akademisyenler çeşitli araştırmalar yapmaktadırlar. Bu araştırmalar neticesinde çıkan sonuçlara göre dünya genelinde Gini katsayısının 0,56 ile 0,66 arasında olduğu tahmin edilmektedir.³⁵ Bu sonuç dünya genelinde gelir dağılımı eşitsizliğinin hayli yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

OECD tarafından 2005 yılında yayınlanan bir çalışma dokümanında³⁶ üye ülkeler Gini katsayılarına göre sıralanarak Tablo 2.4 oluşturulmuştur. Ülkelerin çoğu için 2000 yılı verilerinin (Türkiye için 2002 yılı) baz alınıp OECD eşdeğer ölçeğinin (e=0,5) kullanıldığı çalışmada OECD ülkelerinin Gini katsayısı ortalaması 30,7 olarak hesaplanmıştır. Gini katsayısı en düşük ülke 22,5 ile Danimarka olmuştur. 48,0 Gini katsayısı ile listede son sırada yer alan Meksika'dan sonra gelir dağılımının en eşitsiz dağıldığı OECD ülkesi 43,9 Gini katsayı ile Türkiye olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin 35,7 Gini katsayısı ile katsayısı OECD ortalamasının üstünde olan ülkeler arasında olması dikkat çekicidir.

35 http://en.wikipedia.org/wiki/Gini_coefficient#cite_note-0 (08.03.2009)

36 Michael Förster ve Marco Mira d'Ercole, *Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s*, OECD, 2005, s.10

Tablo 2.4. OECD Ülkeleri Gini Katsayıları

Kaynak: OECD

Ülkeler arasında diğer bir sıralama UNDP tarafından hazırlanan 2007/2008 İnsani Gelişme Raporu'nda yayınlanmıştır. Tablo 2.5'de görüldüğü gibi, Gini katsayısı en düşük ülke bu sıralamada da 24,7 ile Danimarka olurken, en yüksek Gini katsayısı 74,3 ile Namibya'da hesaplanmıştır. Toplam 126 ülkenin yer aldığı sıralamada Türkiye 43,6 Gini katsayısı ile 83'üncü sırada yer almıştır.³⁷

Tablo 2.5. Ülkeler arası Gini Katsayı Sıralaması

SIRA	ÜLKE	GİNİ KATSAYISI
1-	Danimarka	24,7
2-	Japonya	24,9
83-	Türkiye	43,6
125-	Lesotho	63,2
126-	Namibya	74,3

Kaynak: UNDP

³⁷ UNDP, 2007/2008 Human Development Report, <http://hdrstats.undp.org/indicators/147.html> (08.03.2009)

Yine 2007/2008 İnsani Gelişme Raporunda ülkelerdeki en zengin %20'lik grubun en yoksul %20'lik grubun kaç katı gelir elde ettiğini gösteren yüzde paylar göstergeleri sıralamasında en alt ve en üstte yer alan iki ülke ile Türkiye'nin göstergeleri Tablo 2.6'da yer almaktadır.³⁸

Tablo 2.6. Ülkeler arası P80/P20 Sıralaması

SIRA	ÜLKE	P80/P20
1-	Japonya	3,4
2-	Çek Cumhuriyeti	3,5
82-	Türkiye	9,3
125-	Namibya	56,1
126-	Sierra Leone	57,6

Kaynak: UNDP

38 UNDP, 2007/2008 Human Development Report, <http://hdrstats.undp.org/indicators/146.html> (08.03.2009)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK FONU'NUN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

3.1. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK FONU

14 Haziran 1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulan SYDTF'nin kanunî amacı; fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir. 3294 sayılı Kanunun ikinci maddesinde belirtildiği üzere Fon'un hedef kitlesi fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişilerdir.³⁹ 5263 sayılı Kanun ile ku-

39 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, RG:14.06.1986, 19134

rulan SYDGM, Fon'un yürütme organı olup, Başbakanlığa bağlıdır. SYDGM yardım faaliyetlerini 3294 sayılı Kanunla tüm il ve ilçelerde kurulan ve mevcut sayısı 973 olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yürütmektedir.

3.1.1. SYDTF'NİN GELİRLERİ

3294 sayılı Kanunun dördüncü maddesinde belirtilen SYDTF'nin gelirleri;

- Kanun ve Kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktarlardan,
- Trafik para cezalarının %50'sinden,
- RTÜK reklam gelirlerinin %15'inden,
- Bütçeye konulacak ödeneklerden,
- Her çeşit bağış ve yardımlardan,
- Diğer gelirlerden,

oluşmaktadır. Ayrıca 4842 sayılı Kanunun 38inci maddesi ile gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının %2.8'i Fon'a aktarılmaktadır.

2003-2008 yılları arasında Fon'un elde ettiği gelir toplamları aşağıda tablo 3.1'de yer almaktadır.

Tablo 3.1. 2003-2008 Yılları Arasında SYDTF Gelirleri

YILLAR	GELİRLER (TL)
2003	826.583.000
2004	1.260.574.000
2005	1.357.521.871
2006	1.379.511.063
2007	1.597.593.985
2008	2.037.888.054

Kaynak: www.sydgm.gov.tr

3.1.2. SYDTF'NİN HARCAMALARI

SYDTF'nin aşağıda kısaca özetlenen başlıca gider kalemleri periyodik yardımlar, sağlık yardımları, eğitim yardımları, proje destekleri ve çeşitli sosyal yardımlardır.⁴⁰

Periyodik yardımlar ihtiyaç sahibi vatandaşların ikamet yerlerinde temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması ve SYDV'lerin cari harcamaları için gönderilmekte olup, TÜİK tarafından belirlenen sosyo-ekonomik gelişme endeksi ve il-ilçe nüfusları esas alınarak hesaplanmakta ve SYD Vakıflarına aylık olarak aktarılmaktadır.

Sosyal güvencesi olmayan ve yeşil kart almaya hak kazanamayan vatandaşların ödeme güçlerini aşan sağlık harcamalarının karşılanmasını içeren sağlık yardımları sosyal güvenceden yoksun özürlü vatandaşların protez, işitme cihazı, sakat arabası, araç-gereç ihtiyaçlarının temin edilmesini de kapsamaktadır. Bu desteklerin yanı sıra nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel sağlık hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Sağlık Yardımları da uygulanmaktadır.

Her öğretim yılının başlangıcında dar gelirli ailelerin ilk ve orta öğretimde okuyan çocukları için yapılmakta olan eğitim yardımları kapsamında önlük, çanta ve kırtasiye gibi temel okul ihtiyaçlarının karşılanması ile örgün eğitime devam eden, özel eğitime gereksinim duyan ve ilk ve ortaöğretimde okuyan özürlü öğrencilerin ücretsiz olarak taşınıp, eğitimlerinin sağlanması gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel eğitim hizmetlerine tam olarak erişmesini hedefleyen Şartlı Nakit Transferi kapsamında çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri şartıyla ailelere karşılıksız eğitim yardımları yapılmaktadır.

40 SYDGM, 2007 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2008.

Fon'un hedef kitlesinde yer alan vatandaşların toplumsal ihtiyaçlarının karşılanarak topluma entegre olması ve ekonomide aktif, üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmalarını amaçlayan proje destek programları kapsamında gelir getirici, istihdam eğitimi, geçici istihdam gibi çeşitli proje çalışmaları yürütülmektedir.

Fon bütçesinden doğal afet, yangın, bayram gibi hususi durumlara özgü çeşitli yardımlar da karşılanabilmektedir.

Tablo 3.2 2003-2008 yılları arasında Fon'dan yapılan toplam harcamaları göstermektedir.

Tablo 3.2. 2003-2008 Yılları Arasında SYDTF Giderleri

YILLAR	GİDERLER (TL)
2003	651.990.000
2004	1.347.846.000
2005	1.304.664.099
2006	1.389.547.995
2007	1.413.757.199
2008	1.797.079.768

Kaynak: www.sydgm.gov.tr

3.2. SYDTF'NİN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

SYDTF'den yapılan harcamaların Türkiye'deki gelir dağılımına olan etkisi Gini katsayısı ve yüzde paylar göstergesi(P80/P20) değişkenleri üzerinden incelenecektir.

3.2.1. SYDTF'NİN GİNİ KATSAYISINA ETKİSİ

SYDTF'den yapılan harcamaların Gini katsayısına olan etkisi incelenirken 2004 ve 2005 yıllarına ilişkin Gini katsayısı hesaplamalarına veri teşkil eden

TÜİK'in yaptığı Hanehalkı Bütçe Araştırması ham verileri kullanılmıştır. İki farklı varsayım seti üzerinden hesaplama yapılmıştır. Birinci varsayım setinde SYDTF'den yapılan tüm harcamaların yıllık hanehalkı net kullanılabilir geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarına (bu grup kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yaklaşık yüzde yirmilik gruba tekabül etmektedir) sosyal transfer olarak aktarıldığı, ikinci sette ise SYDTF'den yapılan tüm harcamaların kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grup içinde yer alan hanehalklarına sosyal transfer olarak aktarıldığı esas alınmıştır.

3.2.1.1. Birinci Varsayım Setine Göre SYDTF'nin Gini katsayısına Etkisi

Birinci varsayım setine göre yapılan hesaplamalarda baz alınan temel varsayımlar şunlardır:

- a) İlgili yılda SYDTF'den yapılan tüm harcama yıllık hanehalkı net kullanılabilir geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarına sosyal transfer olarak aktarılmıştır. (Bu varsayımın dayanağı 2007 yılında yayınlanan "SYDGM'nin Sosyal Yardım ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizi Araştırma Raporu"nda yer alan SYDTF'den yardım ve destek alanların %90,7'sinin aylık geliri 500 TL ve aşağısında olduğuna dair tespittir.⁴¹)
- b) Yıllık hanehalkı net kullanılabilir geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarının hepsine SYDTF'den transfer yapılmıştır.
- c) Hanehalkları, gelirlerinin dâhil oldukları grubun toplam gelirine oranı kadar SYDTF'den yardım alabilmektedirler.

Bu temel varsayımlar altında, diğer değişkenler sabitken, Gini katsayısının ne kadar değiştiğine ilişkin çeşitli durumlar aşağıdaki alt başlıklarda analiz edilecektir.

41 SYDGM, SYDGM'nin Sosyal Yardım ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizi Araştırma Raporu, SYDGM, Ankara, 2007, s.278

3.2.1.1.1. Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısı

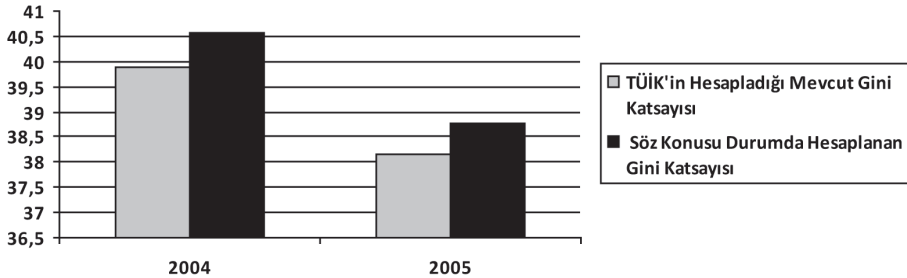
HBA ham verilerine göre yıllık geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde ettiği SYDTF transferi hanehalklarının gelirlerinden çıkarıldığı durumda hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.3'te yer almaktadır.

Tablo 3.3. 2004-2005 Yılları İçin Kullanılabilir Hanehalkı Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	40,57	38,76
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	1,76	1,60

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.3'ün incelenmesinden anlaşılacağı üzere kullanılabilir hane gelirinin içinde SYDTF transferinin yer almadığı durumda Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 1,76 artarak 40,57; 2005 yılı için ise yüzde 1,60 artarak 38,76 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değişimin seyri Grafik 3.1'de gösterilmiştir.

Grafik 3.1. 2004-2005 Yılları İçin Kullanılabilir Hanehalkı Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.1.2. SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olan Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı

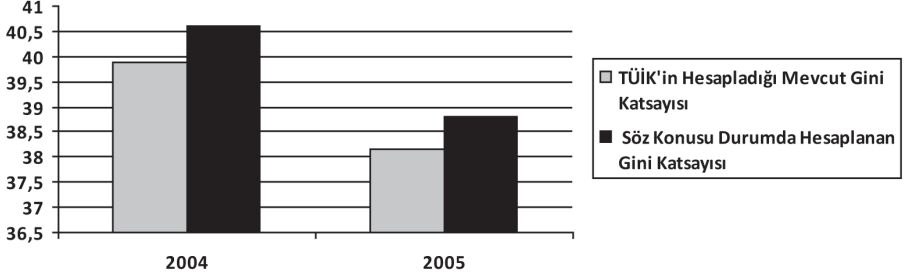
HBA ham verilerine göre yıllık geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde ettiği SYDTF transferi bunların gelirlerinden çıkarılıp yıllık geliri 6000 TL'den çok olan hanehalklarının gelirlerine -bu gruptaki her bir hanehalkının gelirinin bu grubun toplam gelirine oranı kadar- ilave edildiğinde hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.4'te sunulmuştur.

Tablo 3.4. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olan Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	40,62	38,79
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	1,88	1,68

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi SYDTF transferi halihazırda yararlanan gruptan alınıp toplumun geri kalan kısmına aktarıldığında Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 1,88 artarak 40,62; 2005 yılı için ise yüzde 1,68 artarak 38,79 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Grafik 3.2'de de sunulmuştur.

Grafik 3.2. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olan Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.1.3. SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Toplumda En Fazla Gelir Elde Eden %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı

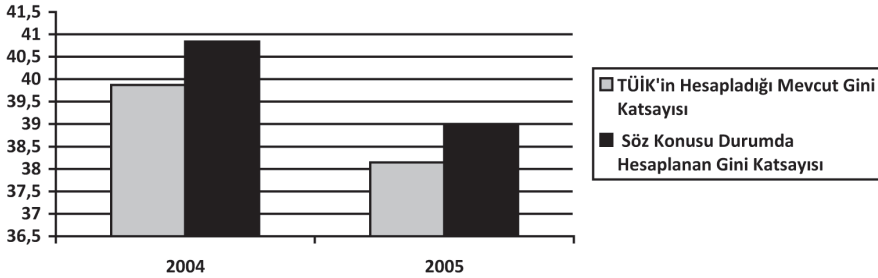
HBA ham verilerine göre yıllık geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde ettiği SYDTF transferi bunların gelirlerinden çıkarılıp milli gelirden en çok payı alan %20'lik grupta yer alan hanehalklarının gelirlerine -bu gruptaki her bir hanehalkının gelirinin bu grubun toplam gelirine oranı kadar- ilave edildiğinde hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.5'te sunulmuştur.

Tablo 3.5. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Milli Gelirden En Fazla Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	40,84	38,99
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	2,43	2,20

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.5'te görüldüğü gibi SYDTF transferi halihazırda yararlanan gruptan alınıp toplumun en zengin %20'lik kısmına aktarıldığında Tablo 3.4'te belirtilen duruma göre gelir dağılımı eşitsizliği daha da bozulmuş, Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 2,43 artarak 40,84; 2005 yılı için ise yüzde 2,20 artarak 38,99 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Grafik 3.3'te de gösterilmiştir.

Grafik 3.3. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Yıllık Geliri 6000 TL'den Az Olan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Milli Gelirden En Fazla Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.1.4. SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı

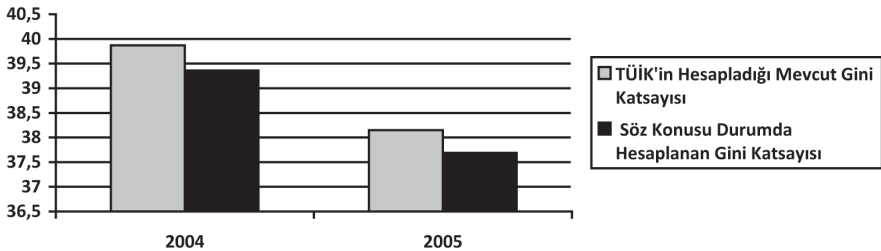
HBA ham verilerine göre yıllık geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde edeceği ilave 1 Milyar TL SYDTF transferinin bu hanehalklarının gelirlerine eklenmesi durumunda hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.6'da gösterilmiştir.

Tablo 3.6. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	39,36	37,69
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-1,28	-1,21

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.6'da gösterildiği üzere AB hibesi gibi bir ek kaynak bulunup SYDTF transferinin 1 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısının 2004 yılı için yüzde 1,28 azalarak 39,36; 2005 yılı için ise yüzde 1,21 azalarak 37,69 olduğu hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Grafik 3.4'te de yer almaktadır.

Grafik 3.4. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

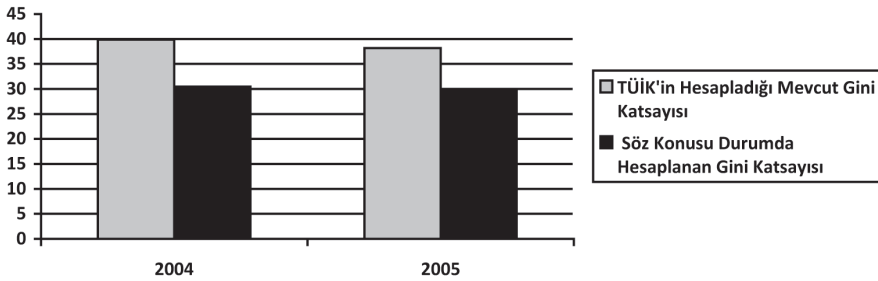
Bahsedilen durumda SYDTF transferi 1 milyar TL değil 20 milyar TL artırılabilmiş olsaydı gerçekleşecek Gini katsayıları Tablo 3.7’de yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi SYDTF transferinin ek kaynak ile 20 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılında yüzde 23,63 azalarak 30,45; 2005 yılında da yüzde 22,41 azalarak 29,60 olarak hesaplanmış, 30,7 olan OECD ortalamasına yakın değerler almıştır.

Tablo 3.7. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	30,45	29,60
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-23,63	-22,41

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.7’de yer alan değerlerin seyri Grafik 3.5’te gösterilmiştir.

Grafik 3.5. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.1.5. Yıllık Geliri 6000 TL'den Çok Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı

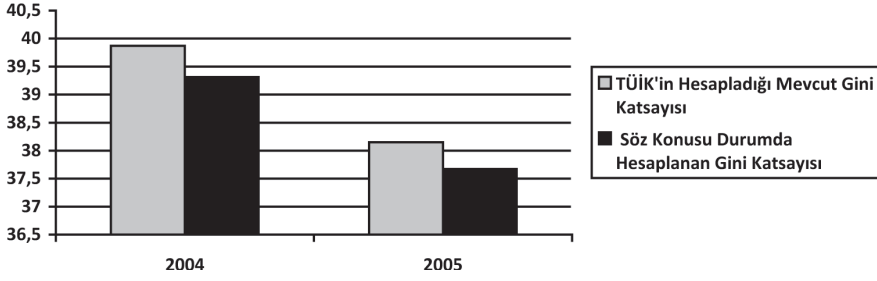
HBA ham verilerine göre yıllık geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde edeceği ilave 1 Milyar SYDTF transferinin finansmanının vergi ve benzeri araçlarla yıllık geliri 6000 TL'den çok olanların gelirlerinden temin edilmesi durumunda hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

Tablo 3.8. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	39,31	37,67
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-1,40	-1,26

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.8'de belirtildiği gibi yıllık geliri 6000 TL'den fazla olan hanehalklarının gelirlerinden vergi ve benzeri yollarla -toplumun çok büyük bir kesimini kapsadığı için bu verginin tüketim üzerinden alınan dolaylı vergi olacağı düşünülebilir- finanse edilerek SYDTF transferinin 1 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 1,40 azalarak 39,31; 2005 yılı için ise yüzde 1,26 azalarak 37,67 değerini almaktadır. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.6'da gösterilmiştir.

Grafik 3.6. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

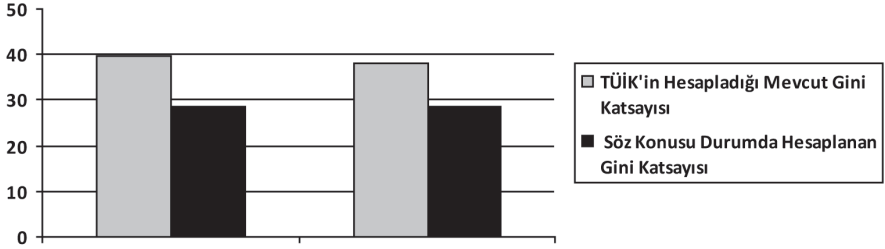
Bahsedilen durumda SYDTF transferi 1 milyar TL değil 20 milyar TL artırılabilmiş olsaydı gerçekleşecek Gini katsayıları Tablo 3.9'da yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi SYDTF transferinin yıllık geliri 6000 TL'den fazla olan hanehalklarının gelirlerinden finanse edilerek 20 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılında yüzde 27,89 azalarak 28,75; 2005 yılında da yüzde 25,40 azalarak 28,46 değerini almış ve 30,7 olan OECD ortalamasının altında yer almıştır.

Tablo 3.9. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	28,75	28,46
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-27,89	-25,40

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.9'da yer alan değerlerin seyri Grafik 3.7'te yer almaktadır.

Grafik 3.7. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Geliri 6000 TL'den Fazla Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.1.6. Yıllık Gelirden En Fazla Pay Alan %20'lik Grupta Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı

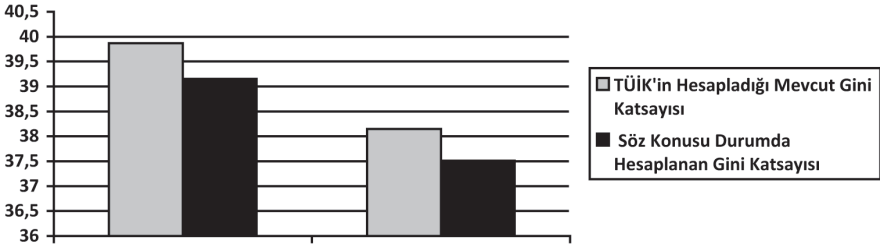
HBA ham verilerine göre yıllık geliri 6000 TL'den az olan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde edeceği ilave 1 Milyar SYDTF transferinin finansmanının vergi ve benzeri araçlarla yıllık gelirden en çok pay alan %20'lik gruptaki hanehalklarının gelirlerinden temin edilmesi durumunda hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.10'da yer almaktadır.

Tablo 3.10. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	39,15	37,51
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-1,81	-1,68

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.10’da gösterildiği gibi toplumun en zengin %20’sinin gelirlerinden vergi ve benzeri yollarla –sadece toplumun en zengin kesiminden alınacağı için bu vergi servet üzerinden alınan dolaysız vergi veya lüks tüketim vergisi olabilir- finanse edilerek SYDTF transferinin 1 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 1,81 azalarak 39,15; 2005 yılı için ise yüzde 1,68 azalarak 37,51 değerini almaktadır. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.8’de sunulmuştur.

Grafik 3.8. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %20’lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

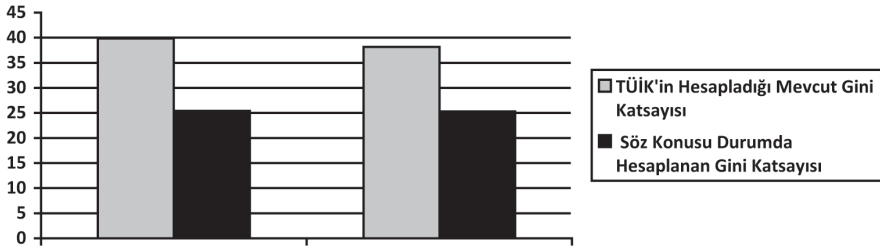
Bahsedilen durumda SYDTF transferi 1 milyar TL değil 20 milyar TL artırılabilmiş olsaydı gerçekleşecek Gini katsayıları Tablo 3.11’de yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi SYDTF transferinin en zengin %20’lik grupta yer alanların gelirlerinden finanse edilerek 20 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılında yüzde 36,22 azalarak 25,43; 2005 yılında da yüzde 33,68 azalarak 25,30 değerini almıştır. 30,7 olan OECD ortalamasının oldukça altında olan bu rakamlar İnsani Gelişme İndeksine göre gelir dağılımı eşitsizliğinin en düşük yaşandığı ülke olan Danimarka’nın 24,7 olan Gini katsayısına hayli yakın değerlerdir.

Tablo 3.11. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	25,43	25,30
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-36,22	-33,68

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.11'de yer alan değerlerin seyri Grafik 3.9'da gösterilmiştir.

Grafik 3.9. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %20'lik Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.2. İkinci Varsayım Setine Göre SYDTF'nin Gini Katsayısına Etkisi

İkinci varsayım setine göre yapılan hesaplamalarda baz alınan temel varsayımlar şunlardır:

- İlgili yılda SYDTF'den yapılan tüm harcama kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarına sosyal transfer olarak aktarılmıştır.
- Kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarının hepsine SYDTF'den transfer yapılmıştır.

c) Hanehalkları, gelirlerinin dâhil oldukları grubun (en yoksul yüzde on) toplam gelirine oranı kadar SYDTF'den yardım alabilmektedirler.

Bu temel varsayımlar altında, diğer değişkenler sabitken, Gini katsayısının ne kadar değiştiğine ilişkin çeşitli durumlar aşağıdaki alt başlıklarda analiz edilecektir.

3.2.1.2.1. Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısı

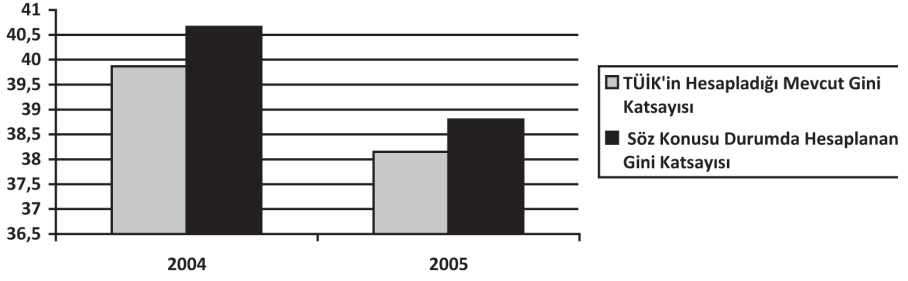
HBA ham verilerine göre kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde ettiği SYDTF transferi hanehalklarının gelirlerinden çıkarıldığı durumda hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.12'de yer almaktadır.

Tablo 3.12. 2004-2005 Yılları İçin Kullanılabilir Hanehalkı Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	40,66	38,80
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	1,98	1,70

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.12'nin incelenmesinden anlaşılacağı üzere kullanılabilir hane gelirinin içinde SYDTF transferinin yer almadığı durumda Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 1,98 artarak 40,66; 2005 yılı için ise yüzde 1,70 artarak 38,80 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değişimin seyri Grafik 3.10'da gösterilmiştir.

Grafik 3.10. 2004-2005 Yılları İçin Kullanılabilir Hanehalkı Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.2.2. SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı

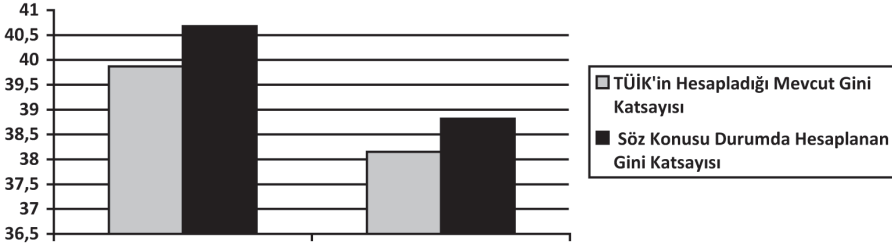
HBA ham verilerine göre kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirin oranına göre elde ettiği SYDTF transferi bunların gelirlerinden çıkarılıp diğer hanehalklarının gelirlerine -bu gruptaki her bir hanehalkının gelirinin bu grubun toplam gelirin oranı kadar- ilave edildiğinde hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.4'te sunulmuştur.

Tablo 3.13. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	40,68	38,82
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	2,03	1,76

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.13'te görüldüğü gibi SYDTF transferi yararlandığı varsayılan gruptan alınıp toplumun geri kalan kısmına aktarıldığında Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 2,03 artarak 40,68; 2005 yılı için ise yüzde 1,76 artarak 38,82 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Grafik 3.11'de de sunulmuştur.

Grafik 3.11. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.2.3. SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Toplumda En Fazla Gelir Elde Eden Yüzde Onluk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı

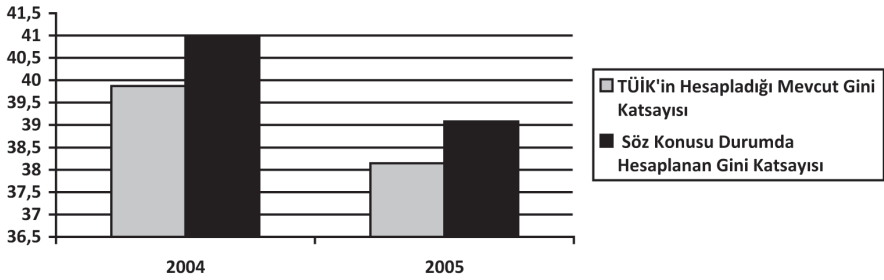
HBA ham verilerine göre kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde ettiği SYDTF transferi bunların gelirlerinden çıkarılıp milli gelirden en çok payı alan yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarının gelirlerine -bu gruptaki her bir hanehalkının gelirinin bu grubun toplam gelirine oranı kadar- ilave edildiğinde hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.14'te sunulmuştur.

Tablo 3.14. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Toplumda En Fazla Gelir Elde Eden Yüzde Onluk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	40,99	39,08
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	2,81	2,44

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.14'te görüldüğü gibi SYDTF transferi yararlandığı varsayılan gruptan alınıp toplumun en zengin yüzde onluk kısmına aktarıldığında Tablo 3.13'te belirtilen duruma göre gelir dağılımı eşitsizliği daha da bozulmuş, Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 2,81 artarak 40,84; 2005 yılı için ise yüzde 2,44 artarak 39,08 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Grafik 3.12'de de gösterilmiştir.

Grafik 3.12. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Toplumda En Fazla Gelir Elde Eden Yüzde Onluk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.2.4. SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı

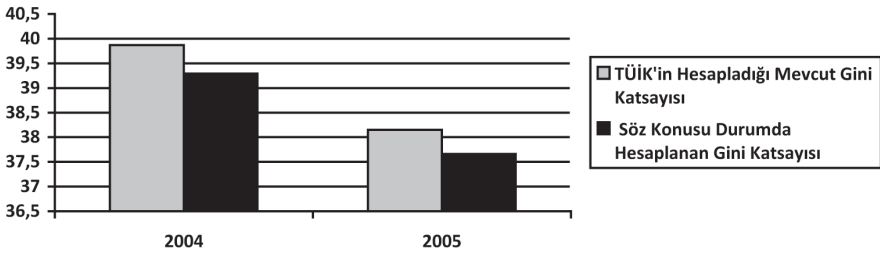
HBA ham verilerine göre milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde edeceği ilave 1 Milyar TL SYDTF transferinin bu hanehalklarının gelirlerine eklenmesi durumunda hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.6'da gösterilmiştir.

Tablo 3.15. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	39,29	37,66
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-1,45	-1,28

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.15'te gösterildiği üzere AB hibesi gibi bir ek kaynak bulunup SYDTF transferinin 1 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısının 2004 yılı için yüzde 1,45 azalarak 39,29; 2005 yılı için ise yüzde 1,28 azalarak 37,66 olduğu hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Grafik 3.13'te de yer almaktadır.

Grafik 3.13. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

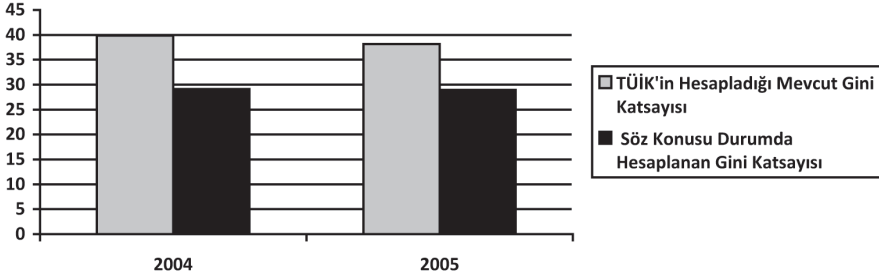
Bahsedilen durumda SYDTF transferi 1 milyar TL değil 20 milyar TL artırılabilmiş olsaydı gerçekleşecek Gini katsayıları Tablo 3.16’da yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi SYDTF transferinin ek kaynak ile 20 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılında yüzde 26,94 azalarak 29,13; 2005 yılında da yüzde 24,09 azalarak 28,96 olarak hesaplanmış, 30,7 olan OECD ortalamasının altında değerler almıştır.

Tablo 3.16. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	29,13	28,96
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-26,94	-24,09

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.16’de yer alan değerlerin seyri Grafik 3.14’te gösterilmiştir.

Grafik 3.14. 2004-2005 Yılları İçin SYDTF Transferinin Ek Kaynak Bulunup 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.2.5. Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı

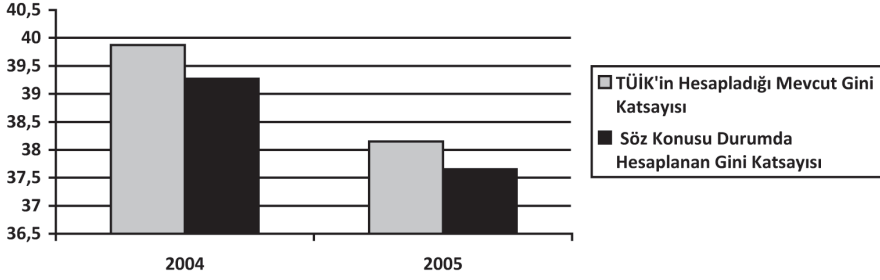
HBA ham verilerine göre kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirin oranına göre elde edeceği ilave 1 Milyar TL SYDTF transferinin finansmanının vergi ve benzeri araçlarla diğer gelir gruplarındaki hanehalklarının gelirlerinden temin edilmesi durumunda hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.17’de gösterilmiştir.

Tablo 3.17. 2004-2005 Yılları İçin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	39,27	37,65
TÜİK’in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-1,50	-1,31

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.17’de belirtildiği gibi en yoksul yüzde onluk gelir grubunda yer almayan hanehalklarından vergi ve benzeri yollarla -toplumun çok büyük bir kesimini kapsadığı için bu verginin tüketim üzerinden alınan dolaylı vergi olacağı düşünülebilir- finanse edilerek SYDTF transferinin 1 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 1,50 azalarak 39,27; 2005 yılı için ise yüzde 1,31 azalarak 37,65 değerini almaktadır. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.15’te gösterilmiştir.

Grafik 3.15. 2004-2005 Yılları İçin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

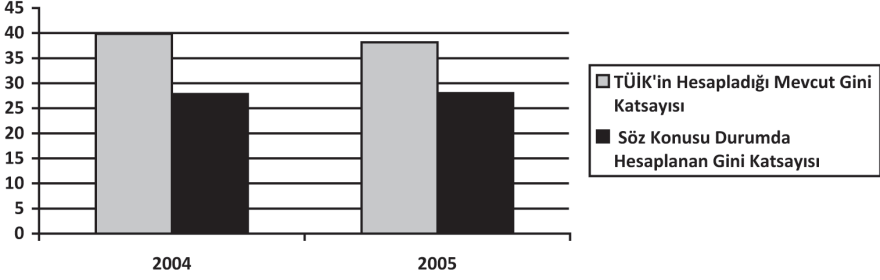
Bahsedilen durumda SYDTF transferi 1 milyar TL değil 20 milyar TL artırılabilmiş olsaydı gerçekleşecek Gini katsayıları Tablo 3.18'de yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi SYDTF transferinin en yoksul yüzde onluk gelir grubunda yer almayan hanehalklarının gelirlerinden finanse edilerek 20 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılında yüzde 30,07 azalarak 27,88; 2005 yılında da yüzde 26,55 azalarak 28,02 değerini almış ve 30,7 olan OECD ortalamasının altında yer almıştır.

Tablo 3.18. 2004-2005 Yılları İçin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	27,88	28,02
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-30,07	-26,55

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.18'de yer alan değerlerin seyri Grafik 3.16'da yer almaktadır.

Grafik 3.16. 2004-2005 Yılları İçin Milli Gelirden En Az Pay Alan Yüzde Onluk Grupta Yer Alanların Dışındaki Hanhalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

3.2.1.2.6. Yıllık Gelirden En Fazla Pay Alan %10'luk Grupta Olanların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL ve 20 Milyar TL Artırılması Durumlarında Gini Katsayısı

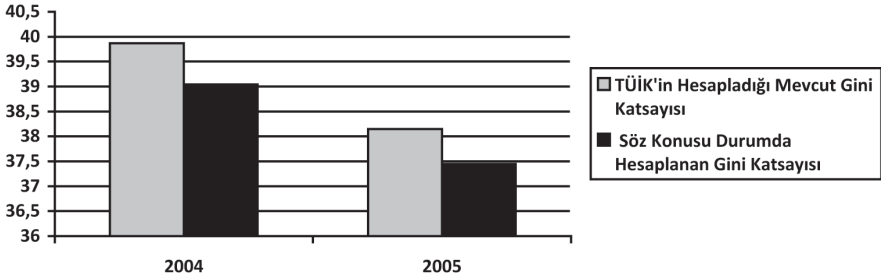
HBA ham verilerine göre kullanılabilir milli gelirden en az pay alan yüzde onluk grupta yer alan hanhalklarının her birinin ilgili yılda elde ettiği gelirin söz konusu grubun toplam gelirine oranına göre elde edeceği ilave 1 Milyar SYDTF transferinin finansmanının vergi ve benzeri araçlarla yıllık gelirden en çok pay alan %10'luk gruptaki hanhalklarının gelirlerinden temin edilmesi durumunda hesaplanan Gini katsayıları Tablo 3.19'da yer almaktadır.

Tablo 3.19. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %10'luk Gruptaki Hanhalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	39,04	37,45
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-2,08	-1,83

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.19’da gösterildiği gibi toplumun en zengin %10’unun gelirlerinden vergi ve benzeri yollarla –sadece toplumun en zengin kesiminden alınacağı için bu vergi servet üzerinden alınan dolaysız vergi veya lüks tüketim vergisi olabilir- finanse edilerek SYDTF transferinin 1 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılı için yüzde 2,08 azalarak 39,04; 2005 yılı için ise yüzde 1,83 azalarak 37,45 değerini almaktadır. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.17’de sunulmuştur.

Grafik 3.17. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %10'luk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

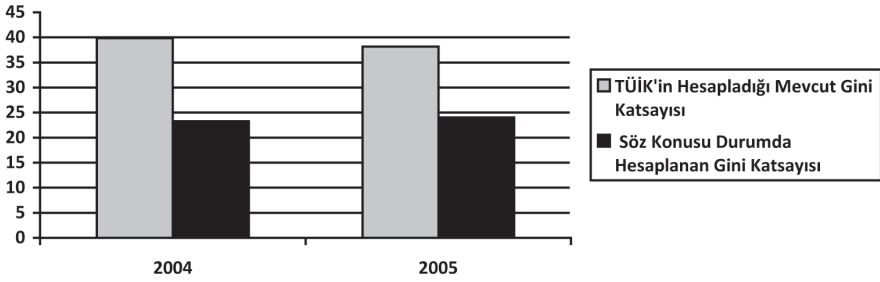
Bahsedilen durumda SYDTF transferi 1 milyar TL değil 20 milyar TL artırılabilmiş olsaydı gerçekleşecek Gini katsayıları Tablo 3.20’de yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi SYDTF transferinin en zengin %10'luk grupta yer alanların gelirlerinden finanse edilerek 20 milyar TL artırılması durumunda Gini katsayısı 2004 yılında yüzde 41,53 azalarak 23,31; 2005 yılında da yüzde 37,06 azalarak 24,01 değerini almıştır. 30,7 olan OECD ortalamasının oldukça altında olan bu rakamlar İnsani Gelişme İndeksine göre gelir dağılımı eşitsizliğinin en düşük yaşandığı ülke olan Danimarka’nın 24,7 olan Gini katsayısından da az değerlerdir.

Tablo 3.20. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %10'luk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısı

YILLAR	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan Gini Katsayısı	23,31	24,01
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut Gini Katsayısı	39,87	38,15
Yüzde Değişim	-41,53	-37,06

Kaynak: HBA ham verileriyle yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.20' de yer alan değerlerin seyri Grafik 3.18' de gösterilmiştir.

Grafik 3.18. 2004-2005 Yılları İçin Yıllık Yıllık Gelirden En Çok Pay Alan %10'luk Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 20 Milyar TL Artırılması Durumunda Gini Katsayısının Seyri

3.2.2. SYDTF'NİN YÜZDE PAYLAR GÖSTERGESİNE (P80/P20) ETKİSİ

SYDTF' den yapılan harcamaların Yüzde Paylar göstergesine olan etkisi incelenirken 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarına ilişkin TÜİK'in yaptığı Hanehalkı Bütçe Araştırması sonuçları kullanılmıştır. Hesaplama baz alınan temel varsayımlar şunlardır:

- a) İlgili yılda SYDTF'den yapılan tüm harcama ilgili yılda hanehalkı kullanılabilir gelirine göre oluşturulan yüzde 20'lik hanehalkı gruplarından birinci gruptaki (en düşük gelirli) hanehalklarına sosyal transfer olarak aktarılmıştır. (Bu varsayımın dayanağı 2007 yılında yayınlanan "SYDGM'nin Sosyal Yardım ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizi Araştırma Raporu"nda yer alan SYDTF'den yardım ve destek alanların %90,7'sinin aylık geliri 500 TL ve aşağısında olduğuna dair tespit ile HBA verilerine göre hanehalkı grubundaki en yüksek gelirlerin 2004 yılı için 5.553 TL, 2005 yılı için ise 6.490 TL olduğuna dair tespitlerdir.)
- b) En düşük %20'lik gelir grubunda yer alan hanehalklarının hepsine SYDTF'den transfer yapılmıştır.

Bu temel varsayımlar altında, diğer değişkenler sabitken, Yüzde Paylar göstergesinin ne kadar değiştiğine ilişkin çeşitli durumlar aşağıdaki alt başlıklarda analiz edilecektir.

3.2.2.1. Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Yüzde Paylar Göstergesi

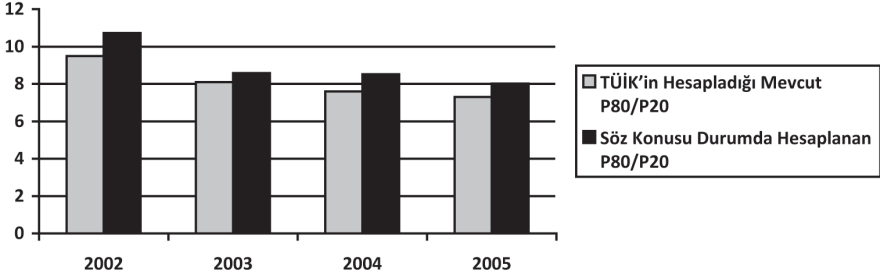
HBA sonuçlarına göre en düşük gelirli %20'lik grupta yer alan hanehalklarının ilgili yılda elde ettikleri toplam gelirden o yıl gerçekleşen SYDTF transferi çıkarıldığı durumda hesaplanan Yüzde Paylar göstergeleri ve mevcut duruma göre yüzde değişimleri Tablo 3.21'de gösterilmiştir.

Tablo 3.21. 2002-2005 Yılları Arasında Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Yüzde Paylar Göstergesi

YILLAR	2002	2003	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan P80/P20	10,72	8,58	8,52	8,02
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut P80/P20	9,50	8,10	7,60	7,30
Yüzde Değişim	12,81	5,88	12,05	9,87

Kaynak: HBA sonuçlarına göre yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.21’de yer aldığı gibi, söz konusu durumda en zengin yüzde 20’lik grubun (5. grup) gelirinin en düşük gelirli %20’lik grubun (1. grup) gelirin en çok 2002 yılında yüzde 12,81 artış göstererek 10,72 değerini alırken, en az değişim yüzde 5,88 artışın yaşandığı 2003 yılında gerçekleşmiştir. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.19’da sunulmuştur.

Grafik 3.19. 2002-2005 Yılları Arasında Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin İçinde SYDTF Transferinin Yer Almadığı Durumda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri

3.2.2.2. SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Yüzde Dilimlerindeki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesi

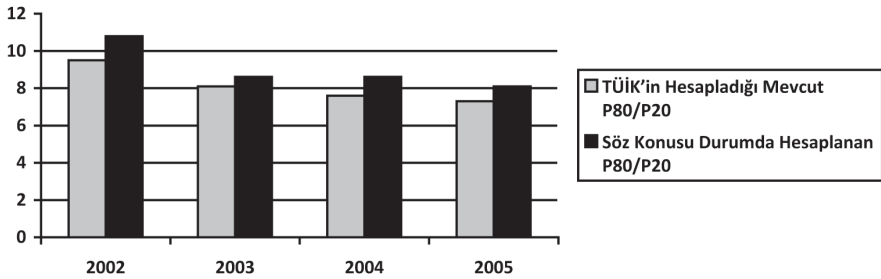
HBA sonuçlarına göre en düşük gelirli %20’lik grupta yer alan hanehalklarının ilgili yılda elde ettikleri toplam gelirden o yıl gerçekleşen SYDTF transferi çıkarılıp diğer yüzde dilimlerinin toplam gelirlerine büyüklükleriyle orantılı olarak ilave edildiğinde hesaplanan Yüzde Paylar göstergeleri ve mevcut duruma göre yüzde değişimleri Tablo 3.22’de sunulmuştur.

Tablo 3.22. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Yüzde Dilimlerindeki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesi

YILLAR	2002	2003	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan P80/P20	10,79	8,61	8,61	8,10
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut P80/P20	9,50	8,10	7,60	7,30
Yüzde Değişim	13,55	6,29	13,28	10,96

Kaynak: HBA sonuçlarına göre yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.22'de gösterildiği gibi, söz konusu durumda en zengin yüzde 20'lik grubun (5. grup) gelirinin en düşük gelirli %20'lik grubun (1. grup) gelirine oranı en çok 2002 yılında yüzde 13,55 artış göstererek 10,79 değerini alırken, en az değişimin hesaplandığı 2003 yılında yüzde 6,29 artış öngörülmüştür. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.20'de yer almaktadır.

Grafik 3.20. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp Diğer Yüzde Dilimlerindeki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri

3.2.2.3. SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp 5. Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesi

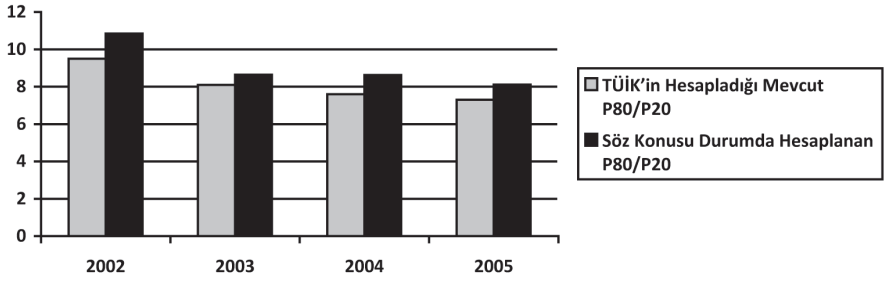
HBA sonuçlarına göre en düşük gelirli %20'lik grupta yer alan hanehalklarının ilgili yılda elde ettikleri toplam gelirden o yıl gerçekleşen SYDTF transferi çıkarılıp en yüksek gelir elde eden yüzde yirmilik grubun toplam gelirine ilave edildiğinde hesaplanan Yüzde Paylar göstergeleri ve mevcut duruma göre yüzde değişimleri Tablo 3.23'te yer almaktadır.

Tablo 3.23. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp 5. Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesi

YILLAR	2002	2003	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan P80/P20	10,85	8,64	8,63	8,11
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut P80/P20	9,50	8,10	7,60	7,30
Yüzde Değişim	14,21	6,68	13,55	11,13

Kaynak: HBA sonuçlarına göre yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.14'te belirtildiği gibi, söz konusu durumda en zengin yüzde 20'lik grubun (5. grup) gelirinin en düşük gelirli %20'lik grubun (1. grup) gelirine oranı en çok 2002 yılında yüzde 14,21 artış göstererek 10,85 değerini alırken, en az değişimin gözlendiği 2003 yılında yüzde 6,68 artışla 8,64 olarak hesaplanmıştır. Gelir eşitsizliğinin en düşük gerçekleştiği yıl ise 8,11 Yüzde Paylar göstergesinin hesaplandığı 2005 yılı olmuştur. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.21'de gösterilmiştir.

Grafik 3.21. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grupta Yer Alan Hanehalklarının Gelirinden Çıkarılıp 5. Gruptaki Hanehalklarının Gelirlerine İlave Edildiği Durumda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri

3.2.2.4. SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi

HBA sonuçlarına göre en düşük gelirli %20'lik grupta yer alan hanehalklarının ilgili yılda elde ettikleri toplam gelire ilave 1 Milyar TL SYDTF transferinin eklenmesi durumunda hesaplanan Yüzde Paylar göstergeleri ve mevcut duruma göre yüzde değişimleri Tablo 3.24'te gösterilmiştir.

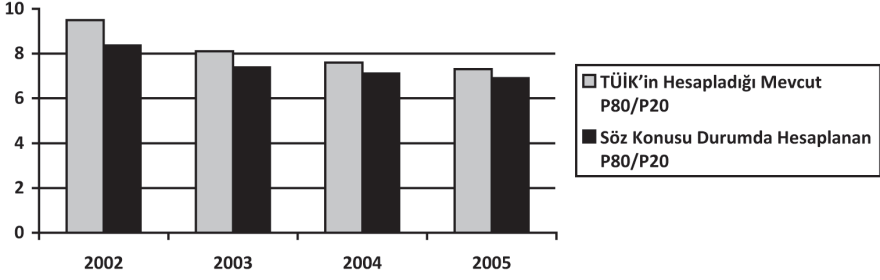
Tablo 3.24. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi

YILLAR	2002	2003	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan P80/P20	8,36	7,38	7,11	6,90
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut P80/P20	9,50	8,10	7,60	7,30
Yüzde Değişim	-11,99	-8,93	-6,47	-5,51

Kaynak: HBA sonuçlarına göre yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.24'ten anlaşılacağı gibi, söz konusu durumda en zengin yüzde 20'lik

grubun (5. grup) gelirinin en düşük gelirli %20'lik grubun (1. grup) gelinine oranı en çok 2002 yılında yüzde 11,99 azalma göstererek 8,36 değerini alırken, en düşük değişimin hesaplandığı ve gelir eşitsizliğinin en az yaşandığı yıl olan 2005 yılında yüzde 5,51 azalışla 6,90 olarak gerçekleşmesi öngörülmüştür. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.22'te yer almaktadır.

Grafik 3.22. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin Ülke Dışından Ek Kaynak Bulunup 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri

3.2.2.5. 1. Grup Dışındaki Yüzde Yirmilik Grupların Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi

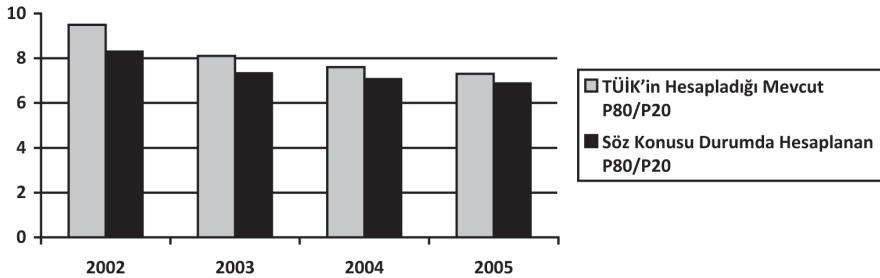
1. grup dışındaki yüzde yirmilik grupların gelirlerinin büyüklükleri oranında finansmanına katkıda buldukları ilave 1 Milyar TL SYDTF transferinin HBA sonuçlarına göre en düşük gelirli %20'lik grupta yer alan hanehalklarının ilgili yılda elde ettikleri toplam gelire eklenmesi durumunda hesaplanan Yüzde Paylar göstergeleri ve mevcut duruma göre yüzde değişimleri Tablo 3.25'te sunulmuştur.

Tablo 3.25. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grup Dışındaki Yüzde Yirmilik Grupların Gelirlerinden Finanse Edilerek 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi

YILLAR	2002	2003	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan P80/P20	8,30	7,33	7,07	6,87
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut P80/P20	9,50	8,10	7,60	7,30
Yüzde Değişim	-12,64	-9,46	-6,92	-5,90

Kaynak: HBA sonuçlarına göre yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.25'ten anlaşılacağı gibi, söz konusu durumda en zengin yüzde 20'lik grubun (5. grup) gelirinin en düşük gelirli %20'lik grubun (1. grup) gelirine oranı en çok 2002 yılında yüzde 12,64 azalma göstererek 8,30 değerini alırken, en düşük değişimin hesaplandığı ve gelir eşitsizliğinin en az yaşandığı yıl olan 2005 yılında yüzde 5,90 azalışla 6,87 olarak gerçekleşmesi öngörülmüştür. Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.23'te yer almaktadır.

Grafik 3.23. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 1. Grup Dışındaki Yüzde Yirmilik Grupların Gelirlerinden Finanse Edilerek 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri

3.2.2.6. 5. Grubun Gelirlerinden Finanse Edilerek SYDTF Transferinin 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi

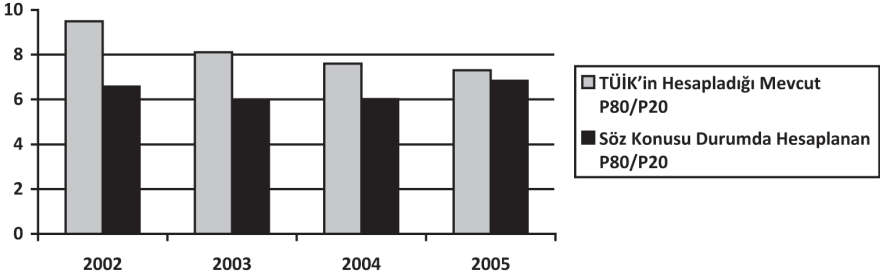
5. grubun ilgili yılda elde ettiği gelirden finanse edilerek ilave 1 Milyar SYDTF transferinin HBA sonuçlarına göre en düşük gelirli %20'lik grupta yer alan hanehalklarının ilgili yılda elde ettikleri toplam gelire eklenmesi durumunda hesaplanan Yüzde Paylar göstergeleri ve mevcut duruma göre yüzde değişimleri Tablo 3.26'da yer almıştır.

Tablo 3.26. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 5.Grubun Gelirlerinden Finanse Edilerek 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesi

YILLAR	2002	2003	2004	2005
Söz Konusu Durumda Hesaplanan P80/P20	6,57	6,01	6,02	6,84
TÜİK'in Hesapladığı Mevcut P80/P20	9,50	8,10	7,60	7,30
Yüzde Değişim	-30,80	-25,80	-20,75	-6,34

Kaynak: HBA sonuçlarına göre yazarın kendi hesaplamaları

Tablo 3.26'dan anlaşılacağı üzere, söz konusu durumda en zengin yüzde 20'lik grubun (5. grup) gelirinin en düşük gelirli %20'lik grubun (1. grup) gelinine oranı en çok 2002 yılında yüzde 30,80 azalma göstererek 6,57 değerini alırken, en düşük değişimin hesaplandığı yıl olan 2005 yılında yüzde 6,34 azalışla 6,84 olarak gerçekleşmesi öngörülmüştür. . Hesaplanan değerlerin seyri Grafik 3.24'te sunulmuştur.

Grafik 3.24. 2002-2005 Yılları Arasında SYDTF Transferinin 5.Grubun Gelirlerinden Finanse Edilerek 1 Milyar TL Artırılması Durumunda Yüzde Paylar Göstergesinin Seyri

3.3. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde ele alınan Gini katsayısı ve yüzde paylar göstergesi analizleri sonucunda gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak görevini kanunla üstlenen SYDTF'nin mevcut kaynaklarıyla bu görevi yerine getirebilmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Birinci varsayım setine göre yapılan hesaplamalarda SYDTF'den yapılan transferlerin gerçekleşmesi durumunda Gini katsayısının 2004 yılı için yüzde 1,76 artarak 40,57; 2005 yılı için de yüzde 1,6 artarak 38,76 olacağı öngörülmüştür. Bu sonuçlar söz konusu durumda gelir dağılımı eşitsizliğinin bozulacağını ama bozulmanın çok kritik bir oranda olmayacağını göstermektedir. Ancak SYDTF'den aktarılan kaynağın 20 milyar TL artırılması durumunda Türkiye'de gerçekleşmesi öngörülen Gini katsayısı OECD ülkelerinde gerçekleşen ortalama Gini katsayısı değeri olan 30,7'nin altında değerler almıştır.(Bkz. Tablo 3.7, 3.11, 3.18)

SYDTF'nin gelir dağılımı eşitsizliğini düzeltmede daha etkin olabilmesi için kaynaklarının artırılmasının yanı sıra kaynak artırımının nasıl finanse edileceği ve artırılan kaynakların hangi gelir grubuna aktarılacağı da yapılan hesaplamalar neticesinde önemli faktörler olarak belirlenmiştir. Örneğin, ikinci varsayım setine göre, SYDTF'den yapılan harcamaların toplumun en

yoksul yüzde onuna ulaştığı durumda, yapılan hesaplamalarda 2005 yılı için SYDTF'den yapılan transferlerin toplumun hemen büyük bir kesiminden (mesela dolaylı vergilerle) finanse edilerek 1 milyar TL artırıldığı durumda Gini katsayısının yüzde 1,31 oranında; toplumun en zengin yüzde onunu oluşturan gruptan alınacak dolaysız vergilerle (gelir vergisi, lüks tüketim vergisi gibi) finanse edilerek 1 milyar TL artırıldığında ise yüzde 1,83 oranında azalacağı, dolayısıyla gelir dağılımı eşitsizliğini daha çok düzelteceği anlaşılmıştır. Aynı hesaplama birinci varsayım setine göre, SYDTF'den yapılan harcamaların toplumun en yoksul yüzde yirmisine ulaştığı durumda, yapıldığında ise Gini katsayısındaki azalma sırasıyla yüzde 1,26 ve 1,68 oranında gerçekleşecek, dolayısıyla ulaşılan kitlenin en yoksul yüzde on olduğu duruma göre yapılacak harcamanın etkinliği daha düşük olacaktır.

SONUÇ

Kullanılabilir milli gelirin kişiler ve/veya hanehalkları arasındaki dağılımını gösteren kişisel gelir dağılımında ciddi eşitsizliklerin yaşanmaması, sosyal barışın ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi, toplumsal refahın artırılabilmesi, ekonomide istikrarın temin edilebilmesi gibi sonuçlar doğuracağından büyük önem arz etmektedir.

Gelir dağılımının adaletten ne kadar uzak olduğunu ölçmek adalet kavramının farklı kişilerce farklı algılanabilmesinden dolayı çok mümkün değildir. Dolayısıyla gelir dağılımı konusu incelenirken adalet kavramı yerine matematiksel olarak ifade edilebilen eşitsizlik kavramı üzerinden araştırma yapmak daha somut sonuçlara ulaşmak için zorunludur. TÜİK'in kullandığı gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden Gini katsayısı 0 ila 1 (ya da 0 ila 100) arasında bir değer alan, değer sifıra yaklaştıkça daha eşit bir gelir dağılımını ifade eden bir katsayıdır. TÜİK tarafından kullanılan diğer bir eşitsizlik ölçütü ise yüzde paylar göstergesi olup, nüfusun yüzde kaçının gelirin yüzde kaçını aldığını ve en zengin grubun en yoksul gruptan kaç kat fazla gelir elde ettiğini gösteren bir ölçüttür.

1968 yılında 56 olan Gini katsayısının 2005 yılı itibariyle 38 olarak gerçekleşmesi Türkiye'de gelir dağılımının düzelme eğiliminde olduğunu göstermekle birlikte, OECD ortalamasının yaklaşık 30 olduğu düşünüldüğünde hâlâ alınması gereken çok tedbir olduğu açıktır. Gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak kanuni amaçları arasında yer alan SYDTF'nin bu zor ve önemli görevi, fondan yapılan transferlerin tamamına yakını 2007 yılında yapılan etki analizi raporuna göre toplumun en yoksul yüzde yirmisini oluşturan yıllık geliri 6000 TL'den az olan gruptaki hanehalklarına ulaşmasına rağmen, mevcut kaynakları ciddi oranda artırılmadan tam anlamıyla gerçekleştiremeyeceği üçüncü bölümde yer alan Gini katsayısı ve yüzde paylar göstergesi analizleri ışığında rahatça söylenebilir. Zira hatırlanacağı üzere, ilgili bölümde zikredilen varsayımlar altında yapılan hesaplamalara göre SYDTF'den yapılan transferlerin gerçekleşmediği varsayıldığında Gini

katsayısının 2004 yılı için yüzde 1,76 artarak 40,57; 2005 yılı için ise sadece yüzde 1,6 artarak 38,76 olacağı öngörülmüştür. Bu sonuçlar söz konusu durumda gelir dağılımı eşitsizliğinin bozulacağını ama bozulmanın çok kritik bir oranda olmayacağını göstermektedir.

SYDTF'nin gelir dağılımı eşitsizliğini düzeltmede daha etkin bir aktör olabilmesi için kaynaklarının artırılmasının yanı sıra kaynak artırımının hangi yolla gerçekleştireceğinin de önemli olduğu yine yapılan hesaplamalar neticesinde anlaşılmıştır. Örneğin, 2005 yılında SYDTF'den yapılan transferlerin tüketim üzerinden alınan KDV, ÖTV gibi toplumun hemen her kesiminden alınan vergilerle finanse edilerek 1 milyar TL artırıldığı durumda Gini katsayısı yüzde 1,26 oranında; toplumun en zengin yüzde yirmisini oluşturan gruptan alınacak gelir vergisi, lüks tüketim vergisi gibi dolaysız vergilerle finanse edilerek 1 milyar TL artırıldığında ise yüzde 1,68 oranında azalacağı, dolayısıyla gelir dağılımı eşitsizliğini daha çok düzeltereği anlaşılmıştır. 2005 yılı için söz konusu artış miktarı 20 milyar olarak gerçekleşip Avrupa Birliği ülkelerinde gerçekleşen sosyal transfer harcamaları miktarlarına yaklaşıyor, artış dolaylı vergilerle finanse edildiğinde Gini katsayısı yüzde 25,40 azalarak 28,46; dolaysız vergilerle finanse edilip en zengin yüzde yirmilik grubun gelirlerinden finanse edilseydi yüzde 33,68 azalarak 25,30 olarak gerçekleşeceği öngörülmüştür.

Yüzde paylar göstergesi baz alındığında da benzer şekilde SYDTF'den yapılan transfer harcamalarının gerçekleşmediği varsayıldığında 2005 yılı için 7,30 olan gösterge 8,02'ye yükselmiştir. En zengin beşinci grubun gelirlerinden finanse edilmek üzere SYDTF kaynağı 1 milyar TL artırılması halinde ise aynı göstergenin 6,84 değerini almasıyla söz konusu artışın fonun kanuni amacını daha iyi gerçekleştirmesine yardımcı olacağı öngörülmüştür.

Devlet yapacağı transfer harcamasının gelir dağılımı eşitsizliğini en iyi oranda düzeltmesini amaçladığında söz konusu harcamaların toplumun en yoksul kesimine ulaştığı oranda amacına ulaşacaktır. Dolayısıyla devletin gelir dağılımını düzeltmeyi amaçlayan tüm transferlerini yirmi üç yıldır toplumun en yoksul kesimine ulaşma konusunda bilgi, tecrübe ve yetkinlik sahibi olan

SYDTF aracını kullanarak gerçekleştirmesi transfer harcamalarının bahsedilen amacına ulaşmasını kolaylaştıracak, dolayısıyla bu amaçla yapılması gereken transfer harcaması miktarını azaltarak fayda-maliyet dengesini fayda lehine değiştirecektir. SYDGM'nin ve SYDV'lerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilerek faydalanıcı kitlesi en yoksul yüzde yirmi yerine daha en yoksul yüzde onluk grup olarak gerçekleştiği takdirde transfer harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi daha artacağı üçüncü bölümde yapılan hesaplamalarla ortaya konulmuştur. Örneğin SYDTF'den yapılan harcamanın hepsinin en yoksul yüzde onluk grupta yer alan hanehalklarına ulaştığı varsayıldığında, Fon'un ülke dışındaki bir hibe programından finanse ederek yapacağı ilave 1 milyar TL tutarındaki transfer harcamasının Gini katsayısını 2004 yılında yüzde 1,45 oranında azaltmış olacağı öngörülmüştür. Halbuki Fon'dan yapılan harcama nüfusun en yoksul yüzde yirmisine ulaştığı varsayımı altında söz konusu oran yüzde 1,28 olarak hesaplanmıştır. Bu karşılaştırmaya göre Fon'un yararlanıcı kitlesi en yoksul yüzde yirmiden en yoksul yüzde onluk gruba düşürüldüğünde Fon'un Gini katsayısına olan etkisi yaklaşık yüzde 13,3 artacaktır. Dolayısıyla sadece Fon kaynaklarının değil, Fon'un merkez ve taşradaki yürütücü organlarının kurumsal kapasitelerinin -daha nitelikli personel istihdamı ve bunların daha iyi kurum içi eğitimlerden geçirilmesi, iş süreçlerinin gözden geçirilip yeniden tanımlanması gibi yollarla artırılması SYDTF'yi gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada daha etkin bir aktör haline getirecektir.

KAYNAKÇA

Akdoğan, Abdurrahman (2002), *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002), "Gelir Dağılımında Adalet(Siz)lik Ve Gelir Eşit(Siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri",

<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-gelir-dagilimi.pdf> (06.01.2009)

Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002), "Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk",

<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-makro-ekonomi.pdf> (06.01.2009)

Başoğlu, U., Ölmezoğulları, N. ve Parasız, İ. (1999), *Gelir Bölüşümü Teori ve Politika*, Ekin Kitabevi, Bursa.

Boratav, Korkut (1965), *Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı: Kavramlar ve Metot Meseleleri*, AÜSBF Yayınları, Ankara.

Boratav, Korkut (1980), *100 Soruda Gelir Dağılımı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti (1989), *Para ve Maliye Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi*, İstanbul.

http://en.wikipedia.org/wiki/Gini_coefficient#cite_note-0 (08.03.2009)

Kurt, Hakkı Taner(2001), *Gelir Dağılımı Ve Gelir Eşitsizlik Ölçüleri (Türkiye Örneği)*, TÜİK, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

Förster, Michael ve d'Ercole, Marco Mira (2005), *Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s*, OECD.

Nadaroğlu, Halil (2000), *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Basım A.Ş., Kırklareli.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, RG:14.06.1986, 19134

SYDGM (2008), *2007 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara,

TÜİK (2008), *Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6*, TÜİK, Ankara.

Türk, İsmail (2003), *Maliye Politikası*, Turhan Kit. Yayınları, Ankara.

UNDP, 2007/2008 Human Development Report, <http://hdrstats.undp.org/indicators/147.html> (08.03.2009)

UNDP, 2007/2008 Human Development Report, <http://hdrstats.undp.org/indicators/146.html> (08.03.2009)

